

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ

**«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»**

Факультет соціології і права

Кафедра соціології

«На правах рукопису»

УДК _____

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

_____ П.В.Кутуєв

«__» _____ 20__ р.

Магістерська дисертація

на здобуття ступеня магістра зі

спеціальності 054 «Соціологія»

на тему: «Світова гегемонія США: конфлікти та альтернативи»

Виконала: студентка II курсу, групи СЛ-72МП

Сімхаєва Марія Муслімівна _____

Науковий керівник:

Старший викладач, кандидат політичних наук

Багінський А. В. _____

Рецензент:

Професор кафедри теорії та практики управління, доктор

наук з державного управління

Чукут С.А. _____

Засвідчую, що у цій магістерській дисертації немає запозичень з праць інших авторів без відповідних посилань.

Студентка _____

Київ – 2018 року

**Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»**

Факультет соціології і права

Кафедра соціології

Рівень вищої освіти – другий (магістерський) за освітньо-професійною програмою
Спеціальність (спеціалізація) – 054 «Соціологія» («Врегулювання конфліктів та медіація»)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ П.В.Кутуєв

«__» _____ 2018 р.

ЗАВДАННЯ

на магістерську дисертацію студенту

Сімхаєва Марія Муслімівна

1. Тема дисертації **«Світова гегемонія США: конфлікти та альтернативи»**, науковий керівник дисертації Багінський Андрій Владиславович, старший викладач кафедри соціології, кандидат політичних наук, затверджені наказом по університету від «07» листопада 2018 р. № 4101-с
2. Термін подання студентом дисертації 07 грудня 2018 р.
3. Об'єкт дослідження - це діяльність США на політичній міжнародній арені.
4. Предмет дослідження - ідеї, теорії, підходи реалізації гегемонії США у світі; гегемонія США як чинник конфліктів.
5. Перелік завдань, які потрібно розробити:
 - концептуалізувати поняття «гегемонія» у контексті сучасних соціологічних теорій;
 - визначити динаміку гегемонії, як основного чинника розвитку політичних змін світу;
 - вивчити процес становлення США, як гегемона;
 - визначити основні фактори, що вплинули на реалізацію гегемонії США;
 - вивчити інтереси США на світовій політичній арені; – розглянути конфлікти, які відбулись через гегемонію США; – зробити прогнозування та висновки.
6. Орієнтовний перелік графічного (ілюстративного) матеріалу

7. Орієнтовний перелік публікацій

8. Дата видачі завдання СЛ72мп – 15.06.2018

9. Календарний план

№ з/п	Назва етапів виконання магістерської дисертації	Термін виконання етапів магістерської дисертації	Примітка
1.	Визначення напрямку дослідження	28.08.2018 - 06.09.2018	«Виконано»
2.	Формування джерельної бази дослідження	07.09.2018 - 20.09.2018	«Виконано»
3.	Складання розгорнутого плану	21.09.2018 - 27.09.2018	«Виконано»
4.	Написання вступу до роботи (визначення об'єкту, предмету, мети та завдань)	28.09.2018 - 10.10.2018	«Виконано»
5.	Підготовка і написання I розділу дисертації	11.10.2018 - 24.10.2018	«Виконано»
6.	Написання II розділу	11.10.2018 - 24.10.2018	«Виконано»
7.	Підготовка програми та інструментарію дослідження	25.10.2018 - 08.11.2018	«Виконано»
8.	Проведення дослідження та аналіз зібраних даних	09.11.2018 - 15.11.2018	«Виконано»
9.	Написання III розділу, висновків та коригування списку літератури.	15.11.2018 – 29.11.2018	«Виконано»
10.	Підготовка реферату магістерської дисертації	30.11.2018 – 5.12.2018	«Виконано»
11.	Передача магістерської дисертації на кафедру	12.12.2018	«Виконано»

Студент

М.М. Сімхаєва

Науковий керівник дисертації

А.В. Багінський

АНОТАЦІЯ

**Сімхаєва М.М. Світова гегемонія США: конфлікти та альтернативи. -
Рукопис.**

Магістерська дисертація на здобуття ступеня магістра за спеціальністю 054 «Соціологія». – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Кафедра соціології. – Київ, 2018. – 100 с., список використаних джерел з 70 найменування.

Магістерське дослідження всебічно розглядає феномен гегемонії Сполучених Штатів Америки та конфлікти пов'язані з ним. Основну увагу приділено інтересам США на міжнародній політичній арені, зокрема у країнах «третього світу». Надано прогнози щодо еволюції світової політичної системи в контексті глобального лідерства в XXI сторіччі та альтернативи сучасному світовому порядку.

Ключові слова: гегемонія, США, конфлікти, глобальне лідерство, світовий політичний порядок.

SUMMARY

**Simkhayeva M.M. World hegemony in the US: conflicts and alternatives. -
Manuscript.**

Master's dissertation for the master's degree in specialty 054 "Sociology". - National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute named after Igor Sikorsky". Department of Sociology. - Kyiv, 2018. - 100 p., List of used sources with 70 names.

The Master's thoroughly examines the phenomenon of hegemony in the United States of America and the conflicts associated with it. The main attention is paid to the interests of the United States in the international political arena, in particular in the Third World countries. The forecasts concerning the evolution of the world political system in the

context of global leadership in the 21st century and alternatives to the modern world order are given.

Key words: hegemony, USA, conflicts, global leadership, world political order.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. Теоретичні та геополітичні аспекти гегемонії США у світі	12
1.1. Гегемонія як поняття у сучасних соціологічних теоріях	12
1.2. Геополітичне положення США у світі	17
1.3. Феномен гегемонізму США	27
Висновки до розділу 1	33
РОЗДІЛ 2. Діяльність та вплив США на світовій міжнародній арені	34
2.1. Зовнішньополітична діяльність США на сучасному етапі	34
2.2. Основні інтереси США у країнах «третього світу» (периферія) та конфлікти, пов'язані з ними	47
Висновки до розділу 2	59
РОЗДІЛ 3. Перспективи гегемонії США	61
3.1. Прогнози щодо гегемонії США в XXI сторіччі	61
3.2. Альтернативи сучасному світовому порядку	74
Висновки до розділу 3	87
ВИСНОВКИ	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	94

ВСТУП

Актуальність теми магістерської дисертації полягає в тому що, політичні процеси, які відбуваються в сучасному світі, потребують детального дослідження та опису для подальшого прогнозування розвитку вектора міжнародних соціополітичних відносин.

У цьому сенсі особливо заслуговує на увагу феномен гегемонії США. Перше десятиліття XXI ст. демонструє прагнення США і їх союзників до всебічного закріплення змін, що мали місце в кінці XX - початку XXI ст. Цими змінами стали: встановлення американської однополярної моделі світу і глобальна геополітична експансія США, за підтримки союзників.

Роль Сполучених Штатів на світовій арені ще більше зросла після закінчення "холодної війни" і розпаду їх головного конкурента - Радянського Союзу. Ця подія поклала край існуванню раніше біполярному світу і призвело до необхідності перегляду американського зовнішньополітичного курсу, який був орієнтований насамперед на Радянський союз і базувався на системі "стримування". Однак питання про наслідки подібного роду гегемонії для Сполучених Штатів та їхніх союзників залишається мало вивченим.

Американська гегемонія поширюється на всі сфери: військову, економічну, політичну, культурну. Для країн Східної Європи стратегічне партнерство з США є бажаною метою. У той же час, сучасний світ стрімко змінюється. З однополюсного він перетворюється в багатополосний. Серед американської політичної та академічної еліти виникають дискусії про характер і перспективи американської гегемонії.

Спираючись на теорію Дж. Модельскі [45] частина американських аналітиків вважає, що США будуть займати лідируючу позицію на світовій арені до середини XXI століття. В іншому випадку, внаслідок прискорення всіх тенденцій зростання і

розвитку, їх накладення один на одного, можлива ситуація, коли статус США як наддержави буде оскаржуватися іншими державами.

Можливий суперник США - це Китай. Зростання економічної і військово-технічної потужності Китаю стримується тільки відсутністю енергетичних та інших важливих ресурсів. Звичайно, Китай не настільки сильний, щоб виступити проти Сполучених Штатів, але, об'єднавшись з Росією, а також з Індією, за підтримки Бразилії, - він може ініціювати утворення альтернативного глобального центру сили, що призведе до встановлення біполярної системи міжнародних відносин.

Який би не був великий вплив Сполучених Штатів, Євразія зберігає своє геополітичне значення і саме від стану справ на цьому найбільшому материку залежить політичне майбутнє Америки. Відповідно питання про те, яким чином США повинні справлятися зі складними відносинами між євразійськими державами і передусім, чи зможе вони запобігти появі на міжнародній арені, домінуючою і антагоністичною євразійської держави, залишається центральним у плані здатності Америки здійснювати своє світове панування. Так визначає головний теоретик американського лідерства З. Бжезинський [4].

Зростання соціальної стратифікації, що показує великий розрив між бідними та багатими країнами, а також все більш гучні вимоги країн третього світу, що стосуються умов їх повноправної участі у світовій політиці та економіці, а також систематичне збагачення США за рахунок народів інших країн - ці фактори сьогодення породжують масу питань та конфліктів, які є актуальними для обговорення. США, як держава, що являється світовим глобальним лідером, в даному сенсі знаходиться під пильною увагою світової спільноти.

Новий погляд на проблему лідерства є актуальним з точки зору встановлення актуальних тенденцій розвитку міждержавних відносин.

Виходячи із проблемної ситуації та актуальності роботи можна сформулювати таку **мету дисертації**: концептуалізувати поняття «гегемонія»,

дослідити історичний та сучасний підходи до його вивчення; дослідити зовнішньополітичну діяльність США, як основну сферу гегемонії шляхом аналізу різних джерел інформації – праці теоретиків в сфері соціології, прогнози політологів.

Відповідно для реалізації поставленої мети було виділено такі **завдання**:

- концептуалізувати поняття «гегемонія» у контексті сучасних соціологічних теорій;
- визначити динаміку гегемонії, як основного чинника розвитку політичних змін світу;
- вивчити процес становлення США, як гегемона;
- визначити основні фактори, що вплинули на реалізацію гегемонії США;
- вивчити інтереси США на світовій політичній арені; ● розглянути конфлікти, які відбулись через гегемонію США; ● зробити прогнозування та висновки.

Об’єкт дослідження- це діяльність США на політичній міжнародній арені.

Предметом дослідження виступають ідеї, теорії, підходи реалізації гегемонії США у світі. Гегемонія США як чинник конфліктів.

Наукова розробленість проблеми дослідження. Дана проблема була досліджена в наступних роботах: А.Грамші «Мистецтво та політика»; Дж. Аррігі «Довге двадцяте століття»; Дж. Модельскі «Еволюція глобальної політики»; Ем. Валлерстайн «Аналіз світових систем та ситуація у сучасному світі»; П. В. Кутуєв «Концепції розвитку та модернізації: еволюція дослідницьких програм соціологічного дискурсу»; З. Бжезінський, «Велика шахівниця. Панування Америки і її геостратегічні імперативи»; Г.Кісенджер «Світовий порядок» та ін.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та поставлених задач у дисертаційній роботі використано низку різних методів. Зокрема, контент-аналіз наукових робіт, статей, праць присвячених вивченню феномену

гегемонізації. Також порівняльний аналіз та синтез (для концептуалізації понять «гегемонія» та для визначення проблематичних аспектів цього явища), порівняльно-історичного методу (для опису походження чинників гегемонії), методу аналізу світового лідерства США. В основі дослідження лежить системний підхід, що дозволяє вивчати сферу гегемонії в різноманітних галузях (політична, економічна, ідеологічна, правова).

Наукова новизна результатів, одержаних в дисертації. Для теми дослідження «Світова гегемонія США: конфлікти та альтернативи». Здійснено контент-аналіз наукових робіт, в яких досліджується явище гегемонії США та визначені причинно наслідкові механізми його становища у світовій арені, що трансформується.

Наукові положення, що виносяться на захист та претендують на новизну:

- набули подальшого розвитку теоретичні положення про феномен гегемонізму на підставі аналізу досвіду класичного та сучасного соціологічного теоретизування;
- удосконалено соціологічну концептуалізацію поняття гегемонії шляхом узагальнення теоретичних підходів;
- на основі залучення і аналізу широкого кола джерел і літератури, здійснюється спроба комплексного розгляду питання взаємовідносин країн периферії та США;
- в даному дослідженні обґрунтована зростаюча роль Китаю в світовій політиці в контексті ускладнення перетину стратегічних інтересів світових держав;
- досліджуються перспективи гегемонії США у нових геополітичних умовах початку XXI століття.

Теоретична та практична цінність роботи. Результати дослідження світової гегемонії США уможливають більш поглиблене розуміння процесів становлення феномену гегемонізму та передумов його виникнення.

Практична цінність дослідження є в тому, що результати дослідження в даній роботі та пропозиції можуть бути також враховані при подальшому вивченні гегемонії США, аналізу перспектив її розвитку, осмисленні геополітичної картини світу.

Структура роботи зумовлена логікою дослідження і складається із вступу, трьох розділів, семи підрозділів та висновків. Загальний обсяг роботи – 94 сторінки, з них основного тексту – 100 сторінок. Список використаних джерел містить 70 найменувань.

РОЗДІЛ 1. Теоретичні та геополітичні аспекти гегемонії США у світі.

1.1. Гегемонія як поняття у сучасних соціологічних теоріях.

Гегемонія - домінування однієї групи над іншою, часто підтримується легітимістичними нормами та ідеями. У різних словниках термін гегемонія має безліч значень: першість, перевага в силі, вплив керівна роль

Саме поняття стало дуже популярним в політичній сфері сучасного світу, проте свій початок термін бере від грецького «hegemonia» - лідерство, провід, панування. Саме з лідерством в першу чергу асоціюється «гегемонія».

Термін «гегемонія» сьогодні часто використовується як скорочення для опису відносно домінуючого становища певного комплексу ідей та пов'язаної з ними тенденції. Асоційований термін «гегемон» використовується для ідентифікації актора, групи, класу чи держави, що здійснює гегемонічну владу або відповідальний за поширення гегемонічних ідей [63].

Гегемонія тісно пов'язана з громадянським суспільством. Сила і життєздатність громадянського суспільства (тобто ступінь складності соціальних, економічних та культурних груп) безпосередньо пов'язана зі ступенем гегемонічної влади.

В межах як держави, так і суспільства гегемонія розглядається як створення та організація згоди, а саме формування «концепції світу» та її поширення на суспільство. Така концепція, ідеологія або система цінностей завжди входить в конфлікт з різними концепціями світу. Гегемонія передбачає добровільну угоду, в якій люди керуються принципами, правилами та законами, які, на їхню думку працюють в цілях задовольнити їх найкращі інтереси. Соціальна згода може бути більш ефективним засобом контролю, ніж примус та сила. Гегемонія означає поєднання впливу й верховенства, що переходить у панування з неминучими елементами диктату та/або придушення незгодних.

Поняття гегемонії тісно пов'язане з політичною філософією Антоніо Грамші – «Тюремні зошити» (основна праця, написана у тюрмі з 1929 по 1935 р.р.). Грамші відходить від представлення гегемонії як класового союзу під політичним керівництвом робочого класу.

Гегемонія має також культурний підтекст, в якому передбачається певна наявність спільних цінностей та ідей. Ці ідеї передбачають, що цілі керівництва здійснюється робочими класами, які грають вирішальну роль в економічному житті.

Антоніо Грамші проводить різницю між «економіко-корпоративною» та гегемоністською фазами розвитку класу. Гегемонія має місце тоді, коли класу вдається вийти за рамки «економіко-корпоративних» інтересів та представляти свої цілі як цілі всього суспільства. Для здійснення гегемонії необхідна наявність якоїсь не виконаної задачі, необов'язково пов'язаної з цілями будь-якої окремої групи, а також здатність окремої групи перетворити свої власні цілі виконання цього завдання [13, С. 87-88].

Правляча еліта призводить до утворення так званої «колективної волі», яка включає безліч різних вимог, інтересів, політичних ініціатив, традицій та інститутів і складає основу певного історичного блоку, що підлягає зміцненню ідеології.

Грамші виокремлює два типи гегемонії: трансформаційна та експансивна. Перша представляє собою форму помірної політики, проведеної гегемоністським класом в ситуації кризи. Вона передбачає поступовий «перехват» вимог висунутими класами, які мають загрозу для еліти і створення так званої пасивної згоди. Друга є наступальною стратегією побудови активної згоди та формування колективної волі під час революції [13, С. 97].

Грамші вважає, гегемонія стала більше, ніж синонім провідної влади, або термін, який використовується спеціально для позначення асиметричних владних відносин. Як Ленін, він критикував економічний детермінізм марксистської думки і наголошував на застосуванні розуму та волі для зміни економічних, соціальних та

політичних структур. На відміну від Леніна, він розробив більш нюансовану та більш чітко сформульовану теорію держави і суспільства. Його поняття про гегемонію розглядало і суспільство та їх взаємозв'язок, засноване на формулюванні та поширенні культурних, ідейних та моральних / інтелектуальних систем цінності та переконань. Таким чином, держава не є чистою силою і насильством, вона не є просто диктатурою одного класу над іншою.

Постмарксизм критикує есенціалістську складову концепції гегемонії у А. Грамші, пов'язану з визнанням привілейованого становища класу, і ставить під питання однорідність і єдність класового суб'єкта [13, С. 70].

Боротьбу за гегемонію не можна зводити до класової боротьби, так як існує безліч напрямків боротьби, що не мають відношення до класового ядра. Практика гегемонії розуміється тут як метонімічна операція переходу від однієї сукупності вимог або соціальної групи до іншої і встановлення між ними еквівалентних відносин (утворення «ланцюжків еквівалентності»), які не обов'язково пов'язані з будь-яким приватним змістом, але роблять приватний зміст, який в свою чергу має зв'язок з приватним змістом.

Так, в ситуації крайнього гноблення кожна приватна вимога (наприклад, вимога підвищення зарплати робітникам), що пред'являється пануючому режиму, набуває, крім власне приватного, також більш загальний вимір. Його наявність може також боротьбу за інші вимоги (послаблення дисципліни в університетах, свобода друку і т. д.).

У системі міждержавних відносин гегемонія співвідноситься з ситуацією, коли порушується баланс в безперервному суперництві світових лідерів. Передові держави мають на меті нав'язати свої правила та умови. Яскравим прикладом є використання права "вето" в політичних, економічних, військових та дипломатичних галузях. Матеріальна основа такого важелю управління полягає в здатності впливати в основних економічних сферах, це насамперед

сільськогосподарське та промислове виробництво, а також безпосередньо торгівля та фінанси. Переваги в ефективності настільки великі, що вони не тільки можуть перевершити своїх суперників з інших великих держав на світовому ринку взагалі, а й окремо в багатьох випадках - перемогти їх на власних внутрішніх ринках.

Концептуальна розробка поняття гегемонії детально представлена у наукових працях Іммануїла Валлерстайна. Він вважає гегемонію важливим феноменом, що виникає в специфічних умовах та відіграє значну роль у формуванні історичних процесів світової економіки капіталістичного світу.

Гегемонія, отже, не стан, а скоріше один з кінців того плинного континууму, яким описуються відносини конкуруючих великих держав одна до одної. На одному кінці цього континууму - майже досконалий баланс сил, ситуація, при якій існує безліч держав, більш менш рівних по силі, і вони не збираються в чітко окреслені або довгостроково існуючі групи. Так буває рідко, і таке положення нестійке. [11, С. 97].

Для середини цього континууму характерне існування безлічі держав, більш-менш згрупованих в два табори, однак при наявності декількох нейтральних або тих, хто вагається елементів, і жодна зі сторін не в змозі нав'язати свою волю іншим. Це статистично нормальна ситуація суперництва всередині міждержавної системи. На іншому ж кінці (континууму) знаходиться ситуація гегемонії, також рідкісна і нестійка [12, С. 150-151].

Дослідник виділяє три самостійних випадки гегемонії: Об'єднані І Провінції (Голландія) у середині XVII ст., Сполучене Королівство (Великобританія) у середині XIX ст. і Сполучені Штати Америки в середині XX ст. Держави-гегемони були переважно морськими державами (тепер повітряно-морськими). У період свого довгого сходження до гегемонії вони дуже неохоче займалися розвитком своїх армій, відкрито дискутуючи про можливе виснаження державних доходів і людських ресурсів у зв'язку з війнами на суші. Ці держави в період своєї гегемонії

були схильні виступати прихильниками глобального «лібералізму». Вони ставали захисниками принципу вільного руху факторів виробництва (товарів, капіталу й праці) у всій світ-економіці. Щоправда, держави-гегемони постійно робили винятки зі свого антимеркантилізму, якщо це було в їхніх інтересах. Вони могли втручатися в політичні процеси інших країн заради власної вигоди, а при необхідності могли проводити репресії всередині своєї країни для забезпечення національного «консенсусу». Високий рівень життя робітничого класу значною мірою був ранжований відповідно до внутрішніх етнічних розходжень. Проте показово, що лібералізм як ідеологія процвітав у цих країнах саме в періоди їхньої гегемонії.

У кожному окремому випадку досягнення гегемонії забезпечувалося, згідно з І. Валлерстайном, за допомогою тридцятирічної світової війни. Під світовою війною він розуміє наземну війну, що втягує (не обов'язково постійно) майже всі великі військові держави тієї епохи в широкомасштабні зіткнення, які є вкрай спустошливими для землі й населення. Кожен приклад гегемонії пов'язаний з однією з таких війн.

Згідно з визначенням Іммануїла Валлерстайна, основною ознакою держави-гегемона є настільки значний вплив, що союзники гегемона виявляються в положенні клієнтальних держав, а суперники гегемона займають оборонну позицію. Це визначення може бути застосовано до сучасного стану США в міжнародних відносинах. Світ, в якому існує гегемонія, є досить стабільним, оскільки домінування однієї держави припиняє боротьбу інших держав. Іммануїл Валлерстайн підкреслює, що мова йде виключно про збройну боротьбу, в той час як інші форми протистояння можуть зберігатися. Гегемонія є наслідком природних політичних механізмів, проте ті ж закони, які призводять до формування гегемонії, не дозволяють положенню гегемона закріпитися назавжди. Гегемонія є однією зі стадій приблизно столітнього циклу розвитку міжнародної системи, яка триває близько 25-50 років. [13, С. 178].

Валлерстайн доводить, що правлячі верстви більшості суспільств минулого періодично зазнавали краху, найпоширенішим способом упоратися з яким було завоювання країн із послабленою “елітою” та встановлення нових правлячих верств, здатних до ефективної експлуатації безпосередніх виробників [3, С. 283].

Сучасна система міжнародних відносин залишається нестабільною, справедливість лідерства США оспорується значним числом учасників міжнародних відносин. Таким чином стає актуальним аналіз розстановки сил в міжнародній політиці та перспектив лідерства США.

1.2. Геополітичне положення США у світі.

Витоки формування геополітичних концепцій можна знайти в далекій давнині. Уже в період античності осмислення проблеми військових зіткнень між державами вело до поступового усвідомлення філософами нерозривний взаємозв'язок ґрунту і крові, простору і влади, географії та політики.

Геополітичні суперечності між великими державами стали головною причиною виникнення двох світових воєн.

США як самостійна держава виникла в результаті війни з Великобританією за незалежність 1774-1783 р.р. Відразу ж з утворенням держави почалася колонізація величезної території, витіснення індіанців і розширення за рахунок територій інших держав. У 1803 р. США купили у Франції Західну Луїзіану, а в 1819 р. змусили Іспанію поступитися їм Флоридою, в 1840-50 р.р. захопили частину Мексики, нарешті, в 1867 році купили у царській Росії Аляску та Алеутські острови.

Сьогодні США - це близько 10 млн. км² території, понад 300 млн. чоловік населення. Перш ніж завести мову про сучасні проблеми американської геополітики спробуємо зрозуміти причини американського лідерства у світі.

Європейська політична думка до кінця XVIII століття зробила чимало відкриттів у вдосконаленні політичних систем. Однак феодальні порядки

утруднювали реалізацію цих ідей в Європі. Добре про це сказав К.Маркс: "Німецькі бюргери воліли в політиці міркувати замість того, щоб діяти". Цю оцінку, в якійсь мірі можна поширити і на всю Європу [8, С. 124-126].

Своєрідним полігоном реалізації політичної теорії в практику і став Північноамериканський континент. Багатий ресурсами, що вабить перспективами він приваблював людей з усього світу, тут виплавляється новий народ. Заселення Північної Америки почалося ще в XVI столітті, можна сказати що, це представляло собою своєрідну переселенську революцію, що знаменує протест проти феодално-абсолютистських порядків "старенької Європи".

Ще в 1620 році переселенці уклали угоду, в якому відкинули можливість встановлення монархічних порядків Англії. Поступово в свідомість американців міцно увійшли такі поняття, як суспільний договір, невід'ємні права людини, поділ влади.

Сучасна державність США пройшла довгий шлях розвитку. Основи її були закладені в період з 1775 по 1789 роки. У 1774 році почалася війна за незалежність американських штатів. У 1776 р. була прийнята Декларація незалежності, рік по тому 13 штатів, прийнявши свої конституції, домовилися створити конфедерацію. Війна з Англією об'єднувала американців, проте, після перемоги в 1783 р. стало ясно, що конфедерація не в змозі вирішувати протиріччя між штатами.

У 1787 році було досягнуто згоди на розробку конституції, яка б і стала основою для більш міцного об'єднання. З травня по вересень 55 кращих представників штатів в жарких закритих дискусіях готували текст Конституції. 17 вересня 1787 Філадельфійський конвент схвалив цей документ. Після чого Конституція майже два роки обговорювалася в штатах. Широке обговорення показало, що вона недостатньо повно відображає демократичні свободи громадян [33].

США спочатку формувалося як буржуазна держава, що наклало свої особливості на розвиток американського суспільства, їх можна звести до наступних:

1. Відсутність яскраво вираженого соціального антагонізму. Американці зуміли поставити інтереси національні вище інтересів класових (звичайно, єдність забезпечувалося дорогою ціною: пригніченням індіанців, рабів-негрів, світу);
2. Тісний зв'язок теорії і практики, особливо в розробці внутрішньої і зовнішньої політики. Тільки добре функціонуюча державна система могла гарантувати незалежність. Звідси тісний зв'язок політики з такими науками як: політологія, соціологія, психологія і т.д .;
3. Відсутність протистояння церкви і держави;
4. Народ США і його лідери виявилися досить підготовлені до ролі, що випала на них як професійно, так і морально.

Аж ніяк не ідеалізуючи Конституцію і державність США, можна висловити думку про те, що, мабуть, вперше після Античності так плідно теорія і практика тут збагачували один одного на ниві державного будівництва. Результатом чого і стала найдосконаліша для свого часу політична система, яка в значній мірі забезпечила США авангардні позиції в світі.

Кінець XX і початок XXI ст. стали для геополітики часом втрачених можливостей і глибоких змін. Втрачених можливостей - в зв'язку з нездатністю передбачити і передбачити глибину трансформацій в міжнародній системі і масштаб геополітичних змін на карті світу. А глибоких змін - у зв'язку з розвитком старих і появою в 1990-і роки альтернативних дослідницьких стратегій. Розвиток відбувався відразу по декількох напрямках. При цьому лінії теоретичного пошуку різних напрямків сучасної американської геополітичної думки розійшлися дуже далеко [22].

В останній чверті минулого сторіччя геополітика на Заході, не виключаючи і США, залишалася на периферії наукових пошуків. У ситуації наростаючої динаміки світових процесів виникали і отримували популярність інші субдисципліни і концепції. З'явилися і інституціоналізовані так тісно пов'язані один з одним напрями теоретизування, як «Світознавство» (World Studies) і «глобалістика» (Global Studies). Більш того, в рамках логіки глобальної економіки, а потім і революції у військовій справі активно проводився тезу про те, що в нових умовах інформаційно насиченого світу мають значення насамперед швидкість прийняття рішень і час, а не простір [33]. Традиційні географічні та геополітичні чинники потроху здавали свої позиції і випадали з поля зору дослідників, що концентрувалися на глобалізації, транснаціональних процесах і структурах.

Однак цілий ряд авторитетних американських політологів послідовно відстоював думку про те, що географія має значення. Ця когорта, пов'язана з неоконсервативними дослідними центрами або військовими навчальними закладами склала базу для розвитку так званих «неокласичних» інтерпретацій геополітики.

Одночасно стимулюючий вплив на геополітичну думку зробив розпад біполярної системи міжнародних відносин. Це і зрозуміло. У фокусі уваги західних дослідників і практикуючих політиків виявилися суттєві зрушення в рамках клубу «великих держав», становлення так званих нових центрів сили в різних точках планети, формування нового світопорядку та цілий ряд інших питань, що традиційно відносяться до числа геополітичних.

Тим часом методологічні вади класичної геополітики кінця XIX- початку XX ст. були добре відомі. Очевидним недоліком традиційного геополітичного аналізу виступав редукціонізм географічного та просторового детермінізму. Префікс "гео-" в інтерпретації батьків-засновників дисципліни означав вивчення географічного, просторово-територіального фактора детермінації поведінки держав на

міжнародній арені. В рамках традиційного геополітичного підходу, сформульованого в працях Р.Челлен, Ф.Ратцеля, Х.Маккіндера, А.Мехена, К.Хаусхофера [33].

Основним суб'єктом світової політики виступають великі держави, які, спираючись на власні ресурси, переслідують цілі максимізації контролю над простором. Біполярний світовий порядок часів холодної війни лише трохи змістив еволюцію геополітичної думки, фактично сфокусувавши її на поясненні існуючого стану речей.

У міру ослаблення жорсткої структурованості біполярного світу і висунення на політичну авансцену нових держав і виявляють все більше прагнення до консолідації регіонів, виникло усвідомлення того, що традиційні моделі потребують серйозного коригування. Розвиток військових технологій, крах біполярності і трансформація міжнародної системи означали не просто твердження нової геополітичної реальності, обумовленої зміною балансу сил, що склався в попередні роки, не просто ускладнення світової геополітичної структури, пов'язане з посиленням і збільшенням числа регіональних центрів сили. Взаємовідносини суб'єктів світової політики ставали все більш складними і багатовимірними, а число акторів неухильно збільшувалася. Зникли чіткі конфронтаційні кордону. Зростає кількість факторів, що визначають світову політику, причому очевидно менш виражено домінування тих чи інших окремих аспектів (військових, просторово-географічних, економічних). Розвернувся процес диверсифікації інтересів держав і недержавних акторів світової політики. У зв'язку зі скороченням можливостей використання традиційних силових потенціалів розвивається, за висловом Дж. Ная, «ентропія сили» великих держав [8, С.144-146].

Під впливом усіх цих процесів в сучасному світі відбувається активне переосмислення параметрів гегемонії і геополітичної могутності, а саме, зростає питома вага нових, не цілком традиційних факторів потужності - таких як економіка і

фінанси, комунікації та інформаційні системи, новітні напрямки науково-технічного розвитку.

На закінченні «холодної війни» фокус уваги в західній, і перш за все американської геополітики став переміщатися до питань просторово-політичної організації міжнародного співтовариства (проблеми «світопорядку» і трансформації в його рамках ролі і місця окремих держав). У 1990-і рр. афористичний тезу Ф. Фукуяма, який приніс в світ «благую звістку» про «кінець історії», був досить активно підхоплений у тому числі і дослідниками, виступав на ниві геополітичного аналізу [29, С.132-136]. Так, З. Бжезинський наголосив на унікальності сучасного становища США у світовій політиці та економіці на тій підставі, що Сполучені Штати стали першою і єдиною дійсно світовою державою [4, С.47]. У більш широкому історичному контексті однополярний світ почав інтерпретуватися в рамках фінальної та прогресивної картини світу як закономірний підсумок розвитку міжнародних відносин. Однополярність розглядалася в якості такої собі кінцевої точки еволюції геополітичної картини світу.

Від балансу потужності окремо взятих держав та їх спілок у період Нового часу, через біполярний баланс сил середини ХХ в. до «єднання людства» під покровом світової держави-гегемона в особі США. Зміна етапів відзначена при цьому мало не печаткою неминучості. Недосконалий баланс сил багатопольного світу, що провокує міжнародні кризи, нестабільність і невизначеність, змінюється куди більш передбачуваним і стійким балансом періоду біполярності і в свою чергу заміщається досконалою конструкцією «уніполя», де балансу потужності в його традиційному для геополітики розумінні вже просто не залишається місця.

Глобальне лідерство здійснюється на основі постійно розширючої бази при все меншій кількості держав, що залишаються «зовні» і виступаючих в якості потенційних супротивників, ініціаторів «заколотів» проти цього всесвітнього «Рах democratica». США в цій воістину ідилічній конструкції ведуть загальний контроль

за допомогою, висловлюючись словами Дж.Ная, *soft power*, тобто морального лідерства, культурного впливу і переконання на основі сталих і в кінцевому рахунку загальновизнаних правил гри [33].

Однак реальність виявилася набагато складніше запропонованої схеми і світовий розвиток став демонструвати все більше рис багаторівневого (в різних сферах - економіці, політиці, сфері безпеки і т.д.) і поліцентричного світопорядку.

Більш відповідали духу часу інші напрямки розвитку американської геополітичної думки. Одну з них можна охарактеризувати як неокласичну.

Імпульси до відродження в США класичної лінії геополітики виявилися пов'язані зі спробами нового структурування євразійського простору. Основне завдання США після «холодної війни» визначалося - як запобігання появі в Євразії континентального гегемона і створення будь-якою країною або групою країн загрози для США в морській сфері [2, С.134-136]. Ця теза послугувала спонукальним мотивом до ренесансу на новій основі традиційної геополітики і спровокувала цілий ряд авторів до пошуків більш релевантних концептуалізацій, які відбуваються в світі трансформацій в неокласичному ключі. Неокласична школа виходить з того, що зміст і мета геополітики в сучасну епоху зазнали істотних змін у порівнянні з кордоном XIX-XX ст., але саме геополітичне знання зовсім не втратило цінності.

Прагнення до контролю над простором інтерпретується як свого роду точки відліку, перманентного мотиву великої політики. У даній інтерпретації, незважаючи на те що відбуваються в світовій політиці та економіці глибокі зміни, географія, простір, територіальні аспекти політичного і військового планування і раніше мають значення. І це значення ще більше зросте в майбутньому, коли нестача ресурсів і тиск природного середовища дестабілізують цілий ряд країн Азії.

Найбільш помітною фігурою і найбільш цитованим автором неокласичного напрямку геополітики є Роберт Каплан, старший дослідник консервативного Центру за нову американську безпеку. У гучних статтях, присвячених геополітиці XXI століття [11, С.98-103], він підкреслює спадкоємність свого підходу з геополітичним методом А.Мехена і Х.Маккіндера і наполягає на ролі морських комунікацій і свободи мореплавання (тобто свободи торгівлі) для процвітання розвинених країн Заходу. При цьому Р.Каплана сформулював досить несподіваний тезу: нової конфліктної геополітичною віссю світу стане не Тихий океан і не Атлантика, а далекий південний Індійський океан. Саме Індійський океан перетворюється в осередок проблем і протиріч сучасного світу. Уздовж його берегів або неподалік від них розташована найбільша кількість нестабільних (Пакистан, Ірак, М'янма, Сомалі, Афганістан та ін.) або проблемних (Іран) країн. Тут визрівають конфлікти майбутнього - в рамках «ісламської дуги», що оперізує все узбережжя Південної і Південно-Східної Азії і Східної Африки. Також безпосередньо стикаються в боротьбі за ресурси і політичної вплив інтереси нових швидко зростаючих регіональних держав, що претендують на світовий статус, - Китаю та Індії. Іншими словами, Індійський океан - це «не просто географічне поняття, а ідея», яка поєднує в собі центральне положення ісламу з глобальної енергетичної політики, підйом нових великих держав зі становленням поліцентричного світового порядку [11, С. 175].

Роль США в цьому найважливішому регіоні повинна полягати в забезпеченні за допомогою множинних гнучких союзів свободи мореплавання і свободи ринкових сил, що само по собі буде сприяти вирішенню щонайменше двох стратегічних завдань - стабілізації та контролю за ситуацією на Великому Близькому Сході і м'якого обмеження китайської експансії в регіоні.

З впевненістю можна сказати, що в наші часи Сполучені Штати Америки продовжують доводити свою перевагу щодо інших країн і здійснюють певні дії для встановлення лідерства над євразійським континентом.

Геополітична стратегія США базується на мережі стратегічних об'єднань, блоків, баз, що мають вплив на весь світ, стеження за тенденціями та прийняття превентивних заходів.

США як супердержава демонструють світу загальну потугу, викликаючи відчуття страху та турботи за свою незалежність у багатьох держав.

Глобальна історія з 1500 до 1945 року - це тривалий трактат про збільшення контактів та конфліктів серед серії великих регіональних держав. Деякі з цих повноважень досягали надрегіональних імперій, з якими найбільш яскраві були іспанські, французькі та англійські.

Сполучені Штати Америки прагнули зміцнити свою нову владу, створюючи глобальну архітектуру для закріплення своєї позиції. Перший етап цього - морське панування - був досягнутий швидко і легко. ВМС США на початку Другої світової війни вже був респектабельним інститутом, але через три роки воюючи з двома океанами. Не менш важливим був той факт, що станом на серпень 1945 року, за винятком Британського Королівського флоту, кожен інший флот у світі був знищений.

Протягом найближчих кількох років незаперечна перевага Сполучених Штатів призвела до того, що американці вдавалися до серії змін у міжнародній системі.

Формування НАТО в 1949 році сприяло формуванню всіх військово-морських сил світу під американським стратегічним напрямком [33].

Включення Сполученого Королівства, Італії, Ісландії та Норвегії в НАТО надало Сполученим Штатам основні права, необхідні для того, щоб повністю домінувати у Північній Атлантиці та Середземному морі - двох водоймах, які будуть потрібні для будь-якого теоретичного європейського відродження.

Вилучення Японської тихоокеанської імперії надало американцям, які базують доступ в Тихому океані, достатнім для того, щоб забезпечити повне американське військове володіння північними та центральними порціями цього океану.

Офіційний альянс з Австралією та Нової Зеландією розширив американську військову гегемонію до південної частини Тихого океану в 1951 році [33].

З функціональної точки зору Сполучені Штати керують Північною Америкою, оскільки володіють майже всіма частинами. За винятком Куби або деяких виділених ділянок південної Канади.

Будь-яка загроза США повинна була б вийти за межі Північної Америки. І єдиний тип країни, який міг би витіснити Сполучені Штати, - це інша держава, влада якої також має континентальний характер.

Вашингтон не міг дозволити будь-якій країні стати домінуючою. У холодній війні Сполучені Штати підтримували фронтові війська в Західній Європі та Південній Кореї у випадку бойових дій, але це робилося лише за схемою структури альянсу, яка прямо поставила своїх союзників у шкоду, надаючи цим союзникам стільки ж - якщо не більше - причина, щоб протистояти ворогам США. Багато в чому це дозволило повторно застосувати стратегію США у світових війнах: дозволити обом сторонам вичерпнути одна одного, а потім приєднатися до конфлікту та збирати вигоди з мінімальними жертвами.

Стратегія використання своїх союзників як озброєнь дала Сполученим Штатам такий успіх, що після "холодної війни" Вашингтон зміг зменшити можливість виникнення регіональних гегемонів.

Підводячи підсумок, слід відзначити, що американська геополітика, незважаючи на зовнішню могутність і силу стоїть перед серйозним вибором. Або і далі йти напролом, спираючись на свій потенціал вибудовувати однополярний світ, або шукати компроміси в міжнародній політиці з іншими геополітичними суб'єктами: Росією, Європою, Китаєм .

І, нарешті, в довгостроковій перспективі все вищесказане має привести до утворення світового центру по-справжньому спільної політичної відповідальності.

Таким чином, протягом багатьох десятиліть в США утворилася стійка і стабільна система вироблення ефективної регіональної політики. У ній беруть участь федеральні органи, штати і органи місцевого самоврядування.

1.3. Феномен гегемонізма США.

Весь хід дебатів про місце і стратегії США в XXI столітті базується на досить популярному в Америці поданні, що двадцять перше сторіччя буде більш американським, ніж двадцяте, а Вашингтон буде здійснювати доброзичливу глобальну гегемонію, що базується на загальному визнанні американських цінностей, визнання американської могутності та економічного переважання.

Американське лідерство, з точки зору ідеологів гегемонії, істотно для розробки і збереження процедур, що забезпечують багатостороннє міжнародне співробітництво, без якого навряд чи можна говорити про продовження економічного прогресу. Таку думку мають ідеологи обох провідних політичних партій США - республіканців та демократів.

«Америка займає домінуючі позиції в чотирьох мають вирішальне значення областях світової влади: у галузі вона має які мають собі рівних глобальними можливостями розгортання; з економіки залишається основною рушійною силою світового розвитку, навіть, незважаючи на конкуренцію в окремих областях з боку Японії і Німеччини ; в технологічному відношенні вона зберегла абсолютне лідерство в передових областях наук и і техніки; в галузі культури, незважаючи на деяку примітивність, Америка користується і не має собі рівних привабливістю, особливо серед молоді всього світу, - все це забезпечує США політичний вплив, близького до якого не має жодна держава світу. Саме поєднання всіх цих чотирьох

факторів робить Америку єдиною світовою наддержавою у повному розумінні цього слова» [4, С. 256].

Сучасні дослідники мають певну думку, яка припускає, що ситуація, яка називається рівновагою влади та відповідною політикою, обов'язково виникає через держави, які бажають отримати владу, щоб зберегти чи переглянути існуючий статус. Баланс сил досягається шляхом освітлення важкої сторони або підтримки слабкої сторони.

У різні епохи історії або унікальна гегемонія сформувала середовище безпеки у відповідності до подій, що виникли внаслідок їх конкурентоспроможності і боротьба між ними спрямовувала шлях історичних подій. Щоб уникнути більш потужних конкурентів, а гегемонічна сила зазвичай вибирала політику розподілу і правила, поки конкуренти не зникли. Однак протягом всієї історії багато стрімко зростаючих центрів влади закінчували верховенство гегемоністської влади та встановлювали новий світовий порядок, в якому вони знаходилися в центрі.

Баланс сил період холодної війни змінився. Важливим етапом в історичному формуванні гегемонізму США став розпуск СРСР у 1989 році. У 2000-х роках Америка винятково на економічній та політичній вершині [36, С.135].

У цьому порядку найвищою владою та лідером гегемонії стала Сполучені Штати.

Останнім часом провідні американські аналітики все частіше порівнюють Сполучені Штати з Римською імперією. Сверхдержавність США, позбавлена позитивної духовно-моральної підстави, що обертається великодержавним віроломством, гегемонізмом, хворобливим месіанством, мілітаризмом, національним егоїзмом і авантюризмом. По суті, цей режим можна назвати тоталітарної наддержавний, що володіє властивими їй політичними, військовими, економічними, технологічними і культурними ознаками

Гегемонія, а не "імперія". Більшість аналітиків віддають перевагу терміну "гегемонія" над "імперією" через її відносну емпіричну точність в описі сучасних глобальних справ. Хоча деякі коментатори в засобах масової інформації та політики часто застосовують термін "американська імперія". Замість опису американського "імперіалізму" більш доречно посилатися на позицію Вашингтона як гегемонської влади в ряді вимірів, таких як її панівне становище в міжнародних політичних та економічних організаціях, її культурний потенціал та відносна військова майстерність.

Гегемонська влада США здійснюється глобально через кілька ключових інститутів та механізмів:

- Економічна влада. Після Другої світової війни економічне панування США було настільки велике, що він міг допомогти реконструювати післявоєнну Західну Європу за допомогою плану Маршалла. Хоча її відносна перевага відтоді знизилася, Вашингтон продовжує відігравати ключову роль у глобальних економічних справах; її втручання допомогло зупинити спіральне знецінення мексиканського песо в 1994 році. Долар також залишається світовим домінуючим резервом або "чисельним", валютою.

- Військова сила. Споживчі витрати США продовжують масово затушувати військові витрати інших суспільств. Значні елементи збройних сил США все ще постійно засновані в багатьох інших країнах. Хоча це зарубіжне базування, частково, є залишком старого пристрою безпеки "холодної війни", багато районів світу вітають ці війська як гарантів стабільності та регіонального балансу сил.

- Спадщина після 1945 року. Сполучені Штати відігравали важливу роль у структурі політичних та соціальних систем після 1945 року. Наприклад, як Основний закон Німеччини 1949 року, так і конституція Японії 1947 року відобразили значний внесок США. Обидві країни були піддані впливу США

безпосередньо через окупаційні сили, а також інтелектуально та культурно, оскільки їхні нові уряди діяли під конституційними системами під впливом США. Хоча такий вплив на сьогодні значно зменшився, він не зовсім зник.

- Міжнародні організації. Вашингтон домінує у ключових міжнародних організаціях, зокрема НАТО та ООН. НАТО, яка колись мала обмежену роль колективної безпеки, зосереджена на захисті Західної Європи від нападу Радянського Союзу, повільно просувається до розширеної місії "поза зоною" під американським народом. Незважаючи на періодичну конфронтаційну позицію президента Джорджа Буша щодо ООН, Сполучені Штати залишаються там дуже впливовими через розмір свого фінансового внеску та вето Ради Безпеки.

- Вирівнювання союзників. Сполучені Штати активно працюють для просування своїх інтересів, впливаючи на те, як інші держави вирівнюють або перерозподіляють. Наприклад, вона пропагувала кандидатуру Туреччини на членство в ЄС як засіб сприяння політичним та економічним реформам.

- Ідеї та культура. Ідеї США та популярна культура, від джазу до мистецтва та кінематографа, інфекційно поширюються - перетворюючи "американізацію" на найбільш суттєві та спірні явища сучасності. Американізація має свою антиномію, "антиамериканізм", і це розщеплення діє глобально. "Глобалізація" взаємопов'язана і відрізняється від американізації, але ці два явища часто поєднуються в політичному аналізі та популярному дискурсі [39].

США є унікальною супердержавою, здатною здійснювати всі види втручань у всі регіони світу. Американська гегемонічна держава стала неконтрольованою та необмеженою, інші держави намагались проводити політику на користь своїх власних національних інтересів. Однак через короткий час було зрозуміло, що інші країни не зможуть здійснювати національну зовнішню політику поза контролем США.

США скористалися історичною можливістю формування нового світового порядку відповідно до її інтересів без витрат часу.

Найчастіше в усій літературі про гегемонію США зазначається, що післявоєнний період пов'язаний з появою гегемонії США. Після Другої світової США почали бурхливо розвиватися. Поряд з зростаючою економічною потужністю та процвітання її громадян, а віра в економічні та військові можливості держави, щоб підтримувати мир і формувати світовий порядок.

"Холодна війна" і зіткнення двох великих держав - Радянського Союзу та США - були періодом біполярного світового порядку або балансу. США, заплутана в холодну війну, зберігала значні військові здібності та постійне інвестування у військову зброю. Крім військових витрат, США надавала допомогу постраждалим від війни європейським країнам за планом Маршалла. Це у свою чергу було вигідною угодою для обох сторін, оскільки США підтримувала ринки для своїх товарів і визнавала, що вони грають центральну роль у економічних справах, тоді як країни, що знаходяться під планом Маршалла, користувалися наданою допомогою.

Отже, була необхідність реструктуризації міжнародних валютних механізмів, що визнана США. Згодом Міжнародний валютний фонд та Світовий банк були створені для забезпечення відкритої капіталістичної міжнародної економіки.

Закінчення "холодної війни" та розпаду Радянського Союзу, викликаного його "економічною застійністю" ознаменував собою кінець біполярної епохи у світовій політиці [25, С. 78].

США після холодної війни виникла як супердержава, оскільки не існувало жодної держави, достатньої для того, щоб кинути виклик американському пануванню, що також вказує, що немає конкуренції балансу сил. США продовжує рости та розширювати владу завдяки економічному зростанню, технічному

прогресу, збільшенню військової сили влади і згодом впливає на весь світовий громадський порядок.

Концентрована сила, навіть доброякісного гегемона, створює недовіру на міжнародній арені, оскільки це може перерости та вжитись у зловживанням своєї влади. Це змушує слабкіші держави враховувати загрозу безпеки та дає підстави зміцнити свої позиції.

Явища "глобалізації" та "взаємозалежності" постмодерністської парадигми стали очевидними до кінця XX століття та проклали шлях до нової міжнародної системи, що впливали на методи та акторів американської гегемонії, представлені реалізмом. У період після "холодної війни" процес реконструкції світу все ще триває. У процесі створення багатополярного світового порядку міжнародне середовище стає більш хаотичне. У першій чверті XXI століття національні держави займають регіональну або субрегіональну владу. Статус в середніх шарах світової енергетичної піраміди рухається вниз зі зростаючими темпами. Причиною цього руху є те, що гегемонія реалізує концепції та політику влади переважно орієнтовану на знищення потужностей використання енергії національних держав [43].

Через регіональні умови, тиск силових центрів на близьку географію, проблеми внутрішньої і зовнішньої безпеки, національні держави повинні зробити негайні та радикальні зміни у формуванні та реалізації своєї політики з точки зору структурних, методичних та політичних інструментів. У цьому відношенні, національні держави повинні розвинути нові механізми безпеки та також ініціативний, національний інтерес, з поєднанням жорсткої, економічної та м'якої сили інструментів впливу, а не реактивні відповідно до концепції безпеки на основі національної безпеки.

Так само, як зміцнення формування національної держави та його структурної влади, воно також має отримати імунітет проти наслідків зовнішніх сил. З цієї

причини національні держави повинні відновити свою власну структуру на базі російського правління та самостійне мислення з реалізацією власних цілей.

Це є передумовою для виживання здорової світової системи існування національної держави в історії марафону.

Висновки до Розділу 1:

В даному розділі були розглянуті основні концептуальні підходи до розуміння сутності й закономірностей функціонування і розвитку гегемонії. Так, відтепер і надалі у даній роботі під «гегемонією» розуміється опис відносно домінуючої країни на міжнародній арені. Концепція «гегемонія» відображає здатність певної держави перетворити одну частину міжнародної системи на залежних від неї країн, а другу – загнати в оборонну позицію.

В контексті соціології двадцятого і двадцять першого століть пильна увага приділяється глобалізації, як процесу взаємозв'язку товариств, які стають все більш взаємозалежними. Концептуальні побудови різних шкіл зачіпають всі сфери її прояву - економічну, політичну, соціальну, культурну - і дозволяють виробити власний погляд на це суперечливе явище. Теорія світ-системного аналізу, розроблена Іммануїлом Валлерстайном, привела до виникнення наукової школи (С. Амін, Дж. Аррігі, Т. Хопкінс, та ін.), В дослідницьких рамках якої світова система являє собою одиницю соціального аналізу. Багатопрофільний, макро-масштабний підхід до вивчення світ-системи є революційним і знаходиться в фокусі спостереження сучасної соціальної думки.

В розділі вказано, що проблема гегемонії перейшла з суто теоретичної площини у площину практичної політики, ставши важливою складовою обґрунтування зовнішньополітичної стратегії великих держав.

РОЗДІЛ 2. Діяльність та вплив США на світовій міжнародній арені.

2.1. Зовнішньополітична діяльність США на сучасному етапі.

Сучасні міжнародні відносини розвиваються під впливом двох протилежних тенденцій: з одного боку, відбувається глобалізація та зростання світових політичних та фінансово- економічних зв'язків, а з іншого – спостерігається регіоналізація міжнародних відносин, поглиблення регіональних інтеграційних процесів.

В силу геополітичного положення чималий вплив на міжнародні процеси надає зовнішня політика США. Якщо відслідковувати світову історію, бачимо, американська влада завжди прагнула направляти розвиток своїх регіонів в потрібне русло та зберігати домінуюче становище в світі.

Протягом своєї історії з дня заснування Сполучені Штати Америки були з одним із ключових чинників міжнародних відносин.

Починаючи з середини XX ст., ставши однією з двох наддержав, США стали активно проявляти себе в міжнародних справах, формуючи свої національні інтереси та виробляючи власну стратегію зовнішньої політики, керуючись перш за все національними інтересами. Як і личить наддержаві, Сполучені Штати прагнули організовувати свою зовнішню політику на всіх напрямках. Найбільш важливими серед них є європейський, російський та латиноамериканський напрями.

Період кінця XX - початку XXI ст. є одним з найважливіших періодів у зовнішній політиці Сполучених Штатів, так як до кінця минулого століття США перетворилися в єдину наддержаву, ставши державою, здатною одноосібно здійснювати зовнішню політику, здатну впливати на міжнародну ситуацію в глобальному масштабі. Те, що відбувалося наприкінці XX століття, додало певний

поштовх процесам, які відбуваються на початку XXI століття, сформувало основу того, що зараз називається Безполярна епоха [50].

Події, що відбулися на початку XXI століття, задали курс розвитку міжнародних відносин на кілька десятиліть років вперед, послужили причиною виникнення політичних, економічних і соціо-культурних процесів, які впливають на нинішню ситуацію у відносинах між державами.

До Першої світової війни зовнішня політика США обмежувалася інтересами на території Північної, Центральної та Південної Америки - згідно створеної ще в 1823 році доктрині Монро. Після Першої світової війни Конгрес Сполучених Штатів не погоджувався йти на етап вступу в міжнародні організації, що обмежувало роль США на міжнародній арені. Але, участь країн в антигітлерівській коаліції значно збільшила вплив США на міжнародній арені, і з другої половини XX століття країна стала ядром капіталістичного табору.

У 1945 році США стали першими, хто розробив і використовував у військових цілях атомну зброю (атомні бомбардування Хіросіми і Нагасакі), а з 1946 вони перебували в стані глобального протистояння з СРСР, яке закінчилося на початку 1990-х років, в результаті розвалу Радянського Союзу.

Сполучені Штати Америки є активним учасником міжнародного життя, в тому числі за допомогою міжнародних організацій. США прагнуть використовувати і використовують міжнародні організації в якості інструментів поширення свого впливу, але, стикаючись з активною протидією, у багатьох випадках не відчують себе пов'язаними позиціями інших членів міжнародного співтовариства [57].

З часу закінчення холодної війни США використовують наступну модель міжнародної поведінки: віддаючи перевагу багатостороннім діям, в разі необхідності США залишають за собою право діяти в односторонньому порядку, створюючи видимість широкого міжнародного консенсусу за рахунок

використання тимчасових союзів та коаліцій замість встановлених міжнародних організацій.

Найбільш наочним прикладом застосування подібної моделі стала війна в Іраку (2003 рік), коли США виявилися не здатні не тільки отримати санкцію Ради Безпеки ООН на проведення військової операції, але і не отримали підтримки багатьох своїх союзників по НАТО.

США володіють 395 великими і малими військовими базами на території 35 іноземних держав. США щорічно витрачає велику кількість грошових коштів на свої збройні сили, скільки не витрачають всі країни разом узяті. На даному етапі мета США – це контроль космічного простору. Як говорить Дж. Модельскі, «в майбутньому можливість діяти глобально стане в більшій мірі приймати форму нарощування космічної потужності. Здатність обмежити доступ в ближній космос для противників, тим самим позбавляючи їх можливості використовувати комунікаційні, навігаційні, метеорологічні та розвідувальні супутники для ведення звичайної або ядерної війни, зіграє величезну роль для США. У ХХІ ст. монополія на космічні сили, судячи з усього, виявиться технічно можливо досягти» [5, С.98-102].

На даному етапі США має найпотужніший військово-морський флот в світі, а також нічим не поступається іншим державам, а навіть переважаючими, сухопутними силами. Країна також має другий (Після Росії) ядерний потенціал на планеті за загальною кількістю розгорнутих боєзарядів.

США стояли біля самих коренів створення ООН і на даний момент є постійними членами Ради Безпеки, а також членами спеціалізованих установ ООН, таких як МВФ, МБРР, МАГАТЕ, ЮНЕСКО, ВООЗ, МОП, ВОІВ, ІКАО, ВМО, ВПС, ФАО та ін. США є учасниками і в таких організаціях як: Азіатський банк розвитку (нерегіональний член), Африканський банк розвитку (нерегіональний член), ЄБРР, ОБСЄ та ін.

Сполучені Штати - це високорозвинена країна, що займає перше місце серед економік світу за номінальним ВВП і друге за ВВП (ПКС).

Хоча населення країни становить лише 4,3% від загального числа жителів в світі, американцям належить близько 40% сукупного світового багатства. Сполучені Штати займають лідируючі місця в світі за соціально-економічними показниками, включаючи середню зарплату, ІЛР, ВВП на душу населення і продуктивність праці. Економіка США є постіндустріальною, чим пояснюється переважання сфери послуг та економіки знань, але в той же час, виробнича частина країни займає друге місце за величиною в світі [12, С. 76-78].

Найбільша економіка світу є головним джерелом світового технічного розвитку - на частку США припадає 35,8% світових витрат на розробку і виробництво нових технологій. США вкладає в розвиток в високих технології більше, ніж країни всієї Європи, разом узяті. Більше 40% світових інвестицій в комп'ютерні технології припадає на американські компанії - понад 220 млрд. дол. Усередині країни розташовано 40% від кількості всіх комп'ютерів в світі. На сьогоднішній день економіка країни займає майже четверту частину від загально світового ВВП і виробляє третину глобальних військових витрат, що змушує США займати місце головної економічної і військової держави планети.

На сьогоднішній день англійська мова є основною мовою міжнародного спілкування у всіх сферах міжнародної діяльності. Англійська мова забезпечує просування процесу глобалізації, а також розвитку реклами на міжнародному рівні. Країни, державним мовою яких є англійська, виробляють 40% світового валового інформаційного продукту. Більше 80% інформаційних матеріалів, розміщених в мережі інтернет також англійською мовою. США мають найбільша кількість людей, які є Нобелівськими лауреатами. Крім цього, США мають найбільшу політичну і культурний вплив на міжнародній арені, а також є лідерами в наукових дослідженнях і технологічних інноваціях.

У зв'язку з поглибленням глобалізації і розвитком діяльності транснаціональних компаній зовнішньополітичне співробітництво повинно здійснюватися не тільки з іншими державами, а й з недержавними об'єктами. Однак захист власних національних інтересів залишається головною складовою зовнішньої політики, оскільки національні інтереси мають першорядне значення, ідеологічні основи держави стануть основою для створення концепції зовнішньої політики.

На формування американської зовнішньої політики і національної геополітичної стратегії вплинуло багато різних міжнародних і політичних чинників, які в основному пов'язані з процесом трансформації світової політичної системи в кінці XX століття [61].

В цілому, основи зовнішньої політики США були створені і затверджені в 1823 році, що стало значним явищем у формуванні її загальної концепції.

Багато років минуло з моменту формування зовнішньої політики США і до формування постбіполярної системи. Зовнішньополітичні постулати держави неодноразово змінювалися відповідно до розвитку країни та її позицією на світовій арені. Сполучені Штати Америки-це держава, яка опинилася одним з центральних факторів світової політики другої половини XX століття. У цей період зовнішня політика США розвивалася в запеклих дискусіях між прихильниками двох концепцій - інтернаціоналізму і ізоляціонізму.

Перша концепція показує, що активне втручання Америки у справи інших держав виправдано. По-перше, це робиться заради свободи і демократії, а по-друге, для захисту американських політичних і економічних інтересів в різних регіонах світу. В певному сенсі ідея свободи демократії в усьому світі була придумана для зовнішніх спостерігачів, а реальна причина всіх інтервенцій з боку США - тільки для простих американців, які представляють потенційних виборців.

У свою чергу, ізоляціоністи вважають, що кращий варіант для Америки це якомога менше втручатися в справи інших держав. Прихильники цієї ідеї вважають, що у внутрішньому житті США існує досить проблем, які потребують негайного вирішення [32, С. 68-73].

Політична історія США показує, що президентам США, від Ф. Рузвельта до Дж. Буша-молодшого, потрібно немало зусиль для подолання поширення позиції ізоляціоністів, оскільки вона не відповідала позиції істеблішменту. ЗМІ справляють істотний вплив на американську громадську думку, висвітлюючи інформацію про військових діях США в інших країнах і жертви військових дій. Будь-якому президенту в таких умовах було б складніше довести виборцям необхідність жертвувати життями американців заради інших держав. Ця обставина, а також той факт, що після розпаду СРСР Сполучені Штати стали єдиною в світі наддержавою, привели до формування концепції однобічності.

Загальна суть ізоляціоністських заяв про скорочення зовнішньополітичних зобов'язань і геополітичних домагань США полягала в тому, щоб уникнути «імперської перенапруги». Однак реалії того часу були такі, що обмеження глобального присутності США в світі було неможливо. Головною причиною поступального розширення сфери впливу Америки став розпад Радянського Союзу і формування потужного вакууму влади, стратегічно важливого для США, на руїнах «Радянської Імперії».

Більш глобальні висновки про фактори, що впливають на зовнішню політику США, і перспективи її розвитку зробив американський політолог З. Бжезинський у своїй роботі "Велика шахівниця". Початок 1990-х років ознаменувався переходом до нової глобальної політичній системі, в якій Сполученим Штатам було надано статус єдиної наддержави. Більшість аналітиків і політологів виступали за розширення американського впливу і зміцнення статусу «Світового лідера» в той

час, так як це були перші кроки для об'єднання Європи і світу, що стає все більш мобільним і взаємопов'язаним [4, С. 245].

У число цих теоретиків входив і Бжезинський, який стверджував, що США повинні зберігати статус наддержави, пригнічуючи будь-які спроби Росії до зміцнення. Американський політолог в інтерв'ю дослідному інституту

«Відкриті медіа» заявив, що Росія може бути або імперіалістичної, або демократичною, але це не може бути одночасно. Якщо Росія буде залишатися євразійською державою, буде переслідувати євразійські цілі, то залишиться імперською, а імперські традиції Росії треба ізолювати. Ми не будемо пасивно спостерігати за цією ситуацією. Всі європейські держави і Сполучені Штати повинні стати єдиним фронтом в їх відношенні до Росії.

У своїй науково-публіцистичній праці "Велика шахівниця" З. Бжезинський розглядає становище країн Євразії, яку він називає "Великої шахівницею", і роль Сполучених Штатів як єдино можливого гаранта міжнародної безпеки на цьому континенті відповідно до реалій часу. Автор книги бачить переваги американської держави в наступних чотирьох важливих аспектах світової влади:

- 1) у військовій області США мають безпрецедентним глобальним потенціалом розгортання;
- 2) в області економіки США залишаються основним драйвером світового розвитку, незважаючи на конкуренцію з боку окремих країн (як приклади автор наводить Японію і Німеччину);
- 3) технологічна, де США зберігає абсолютне лідерство в передових областях науки і техніки;
- 4) в галузі культури, де, незважаючи на свою примітивність, Америка дуже приваблива, особливо серед молоді в усьому світі.

Лідерство у всіх цих областях дозволяє США утримувати лідируючі позиції на світовій арені. Американський політолог також зазначає, що сформований в 1990-

ті роки керівництво західної держави має бути консолідовано певними зовнішньополітичними діями, яким Бжезинський приписував європейську інтеграцію і повну незалежність пострадянських країн від Росії [4, С. 238].

Часте згадування Європи в творчості Бжезинського пояснюється тим, що автор виділяє цю територію не тільки як важливе геополітичний простір, але і як природного союзника США. В цілому глобальна робота американського політолога стала основою ідеологічних основ зовнішньої політики США. Бжезинський був ідеологом політики розширення впливу США через поширення ліберальних цінностей.

Значні праці, що стали ідеологічною основою політики США, згодом були використані при формуванні концепції зовнішньої політики США, яка зараз приймається кожні 5 років.

З приходом в 1992 році демократичного Президента Білла Клінтона зовнішня політика США зазнає серйозних змін. В процесі розробки глобальної стратегії на постбіполярний період сформувалися нові підходи до проблеми державної безпеки. Концепції, що обговорювалися в ході зовнішньополітичних дискусій, використовувалися адміністрацією Клінтона під час підготовки нової стратегії національної безпеки.

Адміністрацією Клінтона була врахована стратегічна помилка попереднього президента, суть якої полягала в тому, що громадська думка різко негативно ставиться до зовнішньополітичних ініціатив при погіршенні умов внутрішньої економічної стабільності. Тому було проголошено рішення про стирання кордонів між внутрішньої і зовнішньої політикою для ведення активної міжнародної діяльності, і як наслідок цього, відкриття іноземних ринків і поява нових робочих місць для американців.

У період першого терміну правління Клінтона, головним зовнішньополітичним питанням було розширення НАТО. Припинення існування

Організації Варшавського договору в 1991 році зняло питання про розпуск Північноатлантичного альянсу. Однак тепер гостро стояло питання про розширення союзної організації. Це питання мало важливу стратегічну значимість: розширення місії, розширення зони відповідальності, розширення складу [56].

10 січня 1994 року Б. Клінтон, виступаючи на саміті НАТО в Брюсселі, заявив, що якщо демократія на Сході буде переможена, насильство і нестабільність зі Сходу можуть бути небезпечні для Америки і інших демократичних держав. Клінтон офіційно оголосив про програму «Партнерство заради миру», яка повинна була сприяти новим відносинам безпеки між Північноатлантичним Союзом і його партнерами.

Розширення НАТО було не так розширенням військового блоку, скільки розширенням меж ліберально-демократичного ладу, підтримуваного Сполученими Штатами протягом більше 40 років.

До моменту обрання Клінтона на другий термін питання про розширення Альянсу було остаточно вирішено. Перемога Клінтона на президентських виборах 1996 року була розцінена його адміністрацією як національне визнання її зовнішньополітичної стратегії США.

В цілому зовнішня політика Клінтона була досить агресивною, особливо під час його другого терміну. Однак його основні положення стали основою для проголошення «доктрини Джорджа Буша-молодшого», яка була прийнята в 2001 році.

Джордж Буш обійняв посаду президента США в 2000 році. Спочатку програма нового президента була орієнтована на внутрішньополітичні питання. Фокус різко змінився після терористичних актів 11 вересня 2001 року в Нью-Йорку. Ці події призвели до безпрецедентної боротьби з терористами, яку президент Буш назвав «війною з тероризмом». В результаті виникла необхідність переглянути концепцію стратегії національної безпеки, яка стала основою «доктрини Буша». Основні

положення доктрини Буша, в яких проголошувалася необхідність перегляду підходів до забезпечення безпеки США, були викладені в 2002 році в «стратегії національної безпеки», «Доповіді про стан нації», а також у виступі президента в ООН [58].

Суть цих трьох важливих документів полягала в одній єдиній ідеї - боротьбі з тероризмом. У передмові до нової стратегії стверджується, що Сполучені Штати в даний час прагнуть створити середу, в якій всі країни і всі суспільства можуть обрати шлях політичної та економічної свободи, використовуючи його і відповідаючи на його виклики. Нова стратегія простежується в чотирьох основних постулатах:

- 1) закликати до активізації бойових дій проти ворожих держав і терористичних груп, які прагнуть розробити зброю масового знищення;
- 2) заяву про те, що США не дозволять жодній іноземній державі кинути виклик своєї глобальної військової потужності;
- 3) вираз прихильності багатостороннього міжнародного співпраці, але за умови, що «Сполучені Штати не вагаючись будуть діяти самостійно» в інтересах національних інтересів і національної безпеки, якщо це необхідно;
- 4) проголошення мети поширення демократії та прав людини у всьому світі, особливо в мусульманському світі.

Виходячи з цього, робиться висновок, що відтепер зовнішня політика США буде проводитися в односторонньому порядку. Отже, це виправдовує право США на переважаючий удар, який раніше був останнім кроком в боротьбі з загрозами національній.

В цілому, для характеристики доктрини, що існувала протягом всього періоду правління Буша, її можна охарактеризувати як нову політику США, спрямовану на боротьбу з тероризмом в рамках власної безпеки. Крім того, розширення НАТО не припинилося, і концепція «Розширення демократії» продовжувала здійснюватися.

У 2009 році Барак Обама змінив Дж. Буша на посаді президента. Майже відразу після цього, в 2010 році, була прийнята нова стратегія національної безпеки США. Вона визначила в якості своєї головної мети національне оновлення для відновлення глобального лідерства. Основними елементами нової стратегії національної безпеки є:

- 1) використання неоліберальних підходів, акцент на роль «м'якої сили» (дипломатія, співпраця, міжнародно-правове врегулювання); 2) недопущення застосування односторонніх превентивних військових дій;
- 3) необхідність спільних дій держав в рамках міжнародного права;
- 4) використання міжнародних організацій для вирішення найбільш складних міжнародних проблем (НАТО, ООН та ін.).

Крім того, оновлена стратегія враховувала реалії часу, тому політика США тепер повинна ґрунтуватися на різних мінливих загрозах, включаючи війну в кіберпросторі, епідемічні захворювання, етнічні конфлікти і нерівність.

З 2015 року діє нова, до цього дня, стратегія національної безпеки США. Зміцнення економічної могутності країни сьогодні є основою національної безпеки. Однак інша частина нової стратегії не зазнає кардинальних змін. також зберігається спрямованість на однобічність дій, із застереженням про те, що сильніше Сполучені Штати стають, лише мобілізує країни на колективні дії [52].

Ідея залишається в тому, що Америка стане єдиним лідером серед всіх країн світу. Гостро стоїть питання політики щодо Росії, тому що уряд бачить в Російській Федерації загрозу агресора.

Сьогодні Сполучені Штати грають провідну роль на міжнародній арені. Їх зовнішньополітичні інтереси тісно пов'язані з ідеологією. Провідним ідеологічним принципом США є американська винятковість. Відповідно до цієї ідеології Америка демонструє себе як «будівельник» світу, «світова поліція», а також еталон

для інших держав. США активно просувають свої власні інтереси і цінності, з силою або без сили. У той же час США проводять політику ізоляціонізму. У роботі «Еволюція американського ізоляціонізму» Р. Лонглі стверджує, що суть цієї політики полягає в небажанні укласти різні угоди, тобто повному уникненні решти світу.

Чинний президент США, Д. Трамп, підкреслює, що США, необхідно поліпшити ситуацію всередині країни, а не займатися справами Сирії та світу в цілому. В початку свого президентства Д. Трамп підписав розпорядження про будівництві стіни на кордоні з Мексикою. Він підкреслював, що зведення стіни дозволить скоротити число злочинів і збільшити кількість робочих місць. Потім він пропонує негайно вислати всіх незаконних мігрантів, які вчинили злочин або прострочили свої візи. Було заборонено в'їжджати в США громадянам Ірану, Ємену, Лівії, Сирії, Сомалі та Судану. Відповідно, категорично заборонялося приймати сирійських біженців на невизначений термін, як, втім, і інших біженців на 120 днів [69].

В найближчий час планується обмежити надходження студентів на освітні програми. При цьому адміністрація Д. Трампа не збирається залишати міжнародну арену. У квітні 2017 року США нанесли ракетні удари по сирійській авіабазі, з якої, по лінії Вашингтона, була проведена хімічна атака владою країни. Також був нанесений удар по терористичному угрупованню "ІГ" в Афганістані.

Дональд Трамп вкрай занепокоєний ядерною загрозою з боку Північної Кореї, так як в квітні 2017 року КНДР випробувала свої балістичні ракети, направивши їх в сторону Японії. Тому ми можемо спостерігати зіткнення політики ізоляціонізму і американського зовнішньополітичного принципу американської винятковості. Поширення демократії та зміцнення демократичних інститутів є головною метою США.

Демократизація важлива для Сполучених Штатів не тільки тому, що вона збільшує їх вплив, а й тому, що вона впливає на безпеку їх країни, оскільки відсутність демократії призводить до внутрішніх конфліктів, етнічної ворожнечі і політичного гноблення, що в свою чергу сприяє появі біженців. Аналіз зовнішньої політики США в різних регіонах світу дозволяє побачити, що ця мета включена в усі зовнішньополітичні цілі країни.

Америка завжди виступала за повагу прав людини як жінок, так і чоловіків. Якщо ворожий їм режим не поважає права людини, Сполучені Штати можуть ввести санкції, а також застосувати силу під приводом порушення прав людини в цьому регіоні.

Відповідно, ідеологічні принципи Сполучених Штатів простежуються у всіх політичних курсах адміністрацій всіх президентів. Всі їх дії, будь то силові чи ні, завжди виправдовуються тим, що вони діяли у власних інтересах. Слід також враховувати, що принцип американської винятковості грає першорядну роль у зовнішній політиці США, і особливо в їх «побудові світу», тобто можна сказати, що американські ідеології служать орієнтиром для зовнішньої політики США, тобто допомагають в прийнятті різних рішень

Звертаючись до загальних результатів ідеологічної основи зовнішньої політики США, необхідно чітко визначити фактори, що вплинули на її формування, а також виділити ідеологічні засади.

По-перше, глобальні трансформації кінця XX століття дозволили розширити вплив США у всьому світі, що призвело до формування нових векторів їх зовнішньої політики. По-друге, величезний вплив на формування ідеологічних основ зовнішньої політики Сполучених Штатів зробили праці американських політологів: Дж. Ная («М'яка сила») і З. Бжезинського («Велика шахівниця»). Американські політологи найточніше описали основні вектори розвитку зовнішньої політики США і найбільш успішні механізми її реалізації. В цілому всі основні

зовнішньополітичні завдання були викладені в стратегії національної безпеки 1992 року, 2002, 2006, 2010 і 2015 років. Важливими положеннями до 2002 року були розширення демократії і залучення інших країн в програму розширення НАТО. Після 2002 року, найважливішим завданням зовнішньої політики США є боротьба з міжнародним тероризмом. Сьогодні Сполучені Штати грають провідну роль на міжнародній арені. У той же час відбувається зіткнення між політикою ізоляціонізму і американським зовнішньополітичним принципом американської винятковості в ідеології зовнішньої політики [60].

Головна мета США: поширення демократії і зміцнення демократичних інститутів. Політика демократизації має важливе значення для Сполучених Штатів, оскільки вона посилює свій вплив, а також впливає на загальну безпеку країни, оскільки відсутність демократії призводить до внутрішніх конфліктів, етнічної ворожнечі і політичного гноблення, що в свою чергу сприяє появі біженців.

2.2. Основні інтереси США у країнах «третього світу» (периферія) та конфлікти, пов'язані з ними.

Якби всі країни світу розвивалися рівномірно, однаковими темпами, то в даний момент світова економіка була б структурно-функціонально однорідною.

Загальна тенденція полягає в тому, що протягом двох століть (XIX і XX ст.) Все більше країн і народів прагне перейти від доіндустріального економічного рівня до індустріального, а домігшись значних успіхів на шляху індустріального економічного зростання, роблять спроби перейти до етапу постіндустріального розвитку. Процеси зростання і розвитку окремих країн і глобальної економіки в цілому характеризуються нерівномірністю, , нестійкістю, кумулятивний, конвергенцією і дивергенцією.

Для пояснення сутності розвитку світової економіки найбільш визнаною є концепція розвитку світу в вигляді моделі центр - периферія. Її формування і розвиток йшло в рамках політичної економії та інших наук на Заході, починаючи з кінця XIX в і особливо активно після другої світової війни. В кінці 40-х і в 50-х рр. в західній історіографії переважала точка зору про незалежний розвиток Заходу. Ця ідея, з'явилася спочатку в антропології, а від неї, разом із затвердженням неоеволюційних ідей в Америці і Британії, перейшла в археологію. Вона викликала серйозні заперечення у ряду вчених, таких як Андре Гундер Френк, Іммануїл Валлерстайн, Джейн Шнейдер, Ерік Волф. Дискусія про особливості розвитку була розпочата роботами Френка (1967), який стверджував, що слабкий розвиток країн третього світу (периферія) було результатом їх експлуатації країнами зростаючого капіталізму (зона центру). Це здійснювалося через поділ праці, витяг додаткового продукту і створення ринку для поширення продуктів технологічно розвинених країн. Склалися поняття «центр» і «периферія». При цьому підкреслювалося, що слабкий розвиток периферійних суспільств не результат їх архаїчної структури, а обумовлено їх історичними зв'язками з високорозвиненими центрами [65, С. 178-182].

Відповідно до такої моделі розвитку світової економіки вважається, що індустріально розвинені країни - це центр сучасного економічного зростання, а країни, що розвиваються - периферія індустріального економічного розвитку.

Спираючись на ідеологічні засади зовнішньої політики США і її пріоритети в постбіполярній системі міжнародних відносин, я розгляну один з основних векторів США – регіон Латинської Америки.

Що стосується Латинської Америки, то можна відзначити, що в останні два десятиліття стратегія Вашингтона в Латинській Америці ґрунтувалася на двох базових принципах.

Просування вільної торгівлі фінансовій сфері і охорона і розвиток демократії в політиці, незаконна міграція і наркотрафік.

Країни Латинської Америки і Карибського басейну входять в так званий «природний» резерв експансіоністської геополітики правлячого класу США.

У пошуку своїх концептуальних основ США порахували виділити основний вектор зовнішньої політики – це Латинська Америка. В даний час важливість країн Латинської Америки зросла, так як їх політика може істотно змінити геополітичну картину світу. Головний напрямок Латинської Америки - це прагнення звільнитися від впливу США і оголосити себе як вільний актор на міжнародному просторі. Більшість південноамериканських країн - це колишні колонії Іспанії та Португалії. Латиноамериканський регіон відіграє більш значну роль в сучасному світі. Цьому сприяє величезні природні ресурси регіону, економічні успіхи, а так само місце на міжнародній арені.

У всіх країнах цього великого географічного району, починаючи з зародження креольських аристократій, національний проект завжди був дуже слабким. Місцева олігархія була ніяк не пов'язана з європейськими країнами, які здобули цей регіон. Формування США як держави в Новому Світі відбувалося на основі власного національного проекту, зі своїми нормами і правилами життя, а також експансіоністськими устремліннями.

Країни Латинської Америки - найближчі сусіди США. Крім сильних країн, таких, як Бразилія, Мексика або Аргентина, в регіоні є величезна кількість слабких розграбованих держав, які за рівнем багатства і розвитку можуть конкурувати з найбіднішими країнами Африки чи Близького Сходу. Однак навіть передові латиноамериканські економіки не можуть похвалитися порядком і політичною стабільністю [56].

США вкрай жорстко поведуться зі своїми найближчими сусідами. Лідери латиноамериканських країн можуть мати на словах різні відносини з США. Це може

бути і відверто антиамериканський уряд, що надає деякий опір політиці США в регіоні, і поміркований уряд, що намагається лавірувати, і американські маріонетки. У будь-якому випадку уряди цих держав сильно (часом вкрай сильно) залежать від США. Населення латиноамериканських країн, незалежно від риторики уряду, як правило, відноситься до США вороже.

Розрахунок для США очевидний: ніхто з їх південних сусідів не представляє для США загрози, при цьому Латинська Америка справно постачає США майже безкоштовної робочої силою і ресурсами. США регулярно і майже відкрито втручаються у внутрішні справи латиноамериканських держав (недоторканні мабуть тільки британські колонії в Латинській Америці), перешкоджаючи їх посилення. У хід йдуть як економічні і політичні засоби, так і державні перевороти, і фізичне усунення тисяч людей.

Латиноамериканські країни були орієнтовані на виробництво сільськогосподарської продукції та видобуток природних ресурсів (з мінімальною доданою вартістю), а історія їх становлення рясніла прикладами зради національних інтересів.

Місцеві олігархи відчували комплекс неповноцінності і завжди шукали виправдання своєму расистському і дискримінаційного поводження по відношенню до місцевого населення на прикладі імперій (спочатку прикладом служила Іспанія і Португалія, пізніше Великобританія, а потім і американська доктрина Монро) [59].

Безсумнівно, що причиною імперської політики Вашингтона по відношенню до країн Латинської Америки і Карибського басейну в значній мірі стала їх економічна відсталість, а також їх прихильність до диктаторських режимів не тільки на протязі всього XX століття, але і в даний час.

Латинська Америка займає особливе місце в системі американського глобального панування, перш за все, як постачальника сировини та джерел енергії.

Слід зазначити, що 25% всіх сировинних ресурсів, які споживають Сполучені Штати Америки, надходять з латиноамериканського субконтиненту.

У Латинській Америці знаходяться 35% світових запасів гідроенергетики, 27% вугілля, 24% нафти, 8% газу і 5% урану. До цього потрібно додати 40% світового біорізноманіття та 25% світового лісового покриття. У цьому регіоні знаходяться стратегічно важливі родовища корисних копалин (боксити, колтан, ніобій, торій), які необхідні для виробництва військової техніки і озброєння.

Зростаючий попит на природні ресурси, такі необхідні для нових виробничих потужностей, призвів до масового притоку іноземних інвестицій у видобувну сферу. Причому основний капітал йде з США, іноді під брендом канадських компаній, які виглядають більш привабливими через більш поважного ставлення до охорони навколишнього середовища [22].

З усіх держав Латинської Америки Бразилія є явно одним з пріоритетних напрямків явно одним американської зовнішньої політики в регіоні.

Причина криється не тільки у визнанні за бразильським державою лідерства в біопаливної галузі, але і розумінні ролі Бразилії в регіоні і усвідомленні її глобальних амбіцій. Визнання за Бразилією статусу «Центру» регіону веде за собою посилення співпраці на двосторонньому і регіональному рівнях.

Відмінною рисою країн Латинської Америки в останні роки стало їхнє прагнення до регіональної інтеграції. Серед безлічі інтеграційних об'єднань можна виділити УНАСУР, який об'єднав держави Південної Америки, Тихоокеанський альянс (Мексика, Перу, Чилі, Колумбія), що відрізняється особливим динамізмом в економічній сфері, і Спільнота країн Латинської Америки і Карибського басейну (СЕЛАК), в який увійшли всі 33 країни регіону, включаючи Кубу, а США і Канада залишилися за рамками об'єднання. СЕЛАК багато в чому виник як альтернатива Організації американських держав, традиційно знаходиться під впливом Вашингтона. Разом з тим, інтеграційні процеси в регіоні ускладнює на відмінність

цілого ряду об'єднань, які дублюють один одного, а також внутрішні протиріччя учасників, часто заважають їм створювати зони глибокої інтеграції і більш ефективно координувати свої дії, в тому числі під час кризових ситуацій. Все більш явним стає бажання латиноамериканських країн активніше брати участь у світовій політиці як самостійного гравця. Особлива роль в цьому належить найбільшій країні Латинської Америки - Бразилії, яка претендує на місце постійного члена в Раді безпеки ООН і п 60 членами «Великої двадцятки». За країнами Латинської Америки зарезервовано два місця серед непостійних членів Ради безпеки ООН (в даний час ці місця займають Аргентина і Чилі). Таким чином, можна зробити висновок, що важливими нововведеннями в міжнародних відносинах держав Латинської Америки спочатку XXI ст. стали: більш відчутне зниження престижу і впливу США в регіоні; формування латиноамериканських структур і схем регіональної взаємодії; все сильніше впевнений економічний підйом ряду провідних латиноамериканських країн на чолі з Бразилією. Що і допомогло посилення взаємозв'язків держав Латинської Америки за межами власного регіону. Позиції багатьох країн Латинської Америки під час кризи в Сирії і в Україні показали, показали, що вони ніяк не хочуть йти в системі зовнішньої політичної діяльності Америки, а у своєму розпорядженні своєї обґрунтованої точкою зору. В цілому, можна констатувати, що велика частина країн Латинської Америки зацікавлена в перерозподілі глобальної влади на користь країн, що розвиваються. У взаємозв'язку з цим вони виступають за зміну світової фінансової архітектури і за трансформування засад політичного регулювання системи міжнародних взаємин [24, С. 234].

Головні проблеми відносин США та Латинської Америки, можна поділити на 2 основні категорії - регіональні, що охоплюють відразу кілька країн, і локальні, що зачіпають специфічності двосторонніх проблематичних відносин.

Щодо загальних регіональних проблем, то тут можна виокремити такі основні блоки проблем: труднощі пересування, проблеми забезпечення безпеки людей Сполучених Штатів і країн Латинської Америки, проблеми енергетики, проблеми міграції та безпеки. Сучасні проблеми міграції та безпеки людей вважаються головними для Сполучених Штатів і країн Латинської Америки. Дані дві проблеми в основному пов'язані з Мексикою, Колумбією, Болівією і деякими невеликими країнами Карибського басейну. Причинами гострих міграційних проблем вважаються низький рівень якості життя в країнах Центральної Америки і велика економічна та соціальна нерівність в регіоні, що призводить до масового переселення людей в Сполучені Штати.

Згідно з доповіддю Департаменту ООН з економічних і соціальних питань, опублікованому 11 вересня 2013 року, найбільшими у світі міграційними коридорами стали Мексика - США. У США проживає найбільша кількість мігрантів - 47 мільйонів чоловік. Також можна виділити, що проблеми безпеки громадян щільно пов'язані з міграційними викликами і містять в собі такі «підпроблеми», як наркотрафік, поширення нелегальної зброї, незаконний оборот коштів, зростання злочинності. Так само це призводить до нестабільній і небезпечній ситуації на кордонах з США, власне виділяється в переселення громадян країн в основному Центральної Америки в найбільш спокійні і безпечні умови проживання в Сполучених Штатах.

Наступна проблема пов'язана з енергетичними викликами. Розробка нових джерел енергії і, відповідно, нових технологій в цій сфері, вважається однією з головних цілей співробітництва Сполучених Штатів з країнами Латинської Америки.

Пріоритетними напрямками в даній проблемі стають розвиток відносин з Бразилією, як лідером у сфері виробництва і торгівлі, співпраця з Мексикою щодо

ліміту викидів парникових газів, інвестування в науково-технічне співробітництво з Чилі в сфері сонячної енергії, з Сальвадором - в сфері геотермальної енергії.

Міграційні виклики, проблеми безпеки та енергетика є основними питаннями. Однак є, по-перше, варіації формулювання кола проблем, по-друге, доповнення списку питань взаємовідносин США і Латинської Америки. Можна виділити три пріоритетних напрямки американського стратегічного курсу по відношенню до Латинської Америки: боротьба з бідністю і соціальною нерівністю шляхом розвитку соціальних і економічних можливостей кожної людини в регіоні і розвитку конкурентоспроможності; надання безпеки громадянам США і країнами Латинської Америки, а також забезпечення зростання і зміцнення демократичних інститутів і захист прав людини в регіоні [55].

Другий пріоритетний напрям пов'язаний з міграційними викликами, проблемою наркотрафіку і зростанням злочинності. Основний акцент полягає на цьому стратегічному напрямку, пояснюючи соціальну та економічну неспроможність, що стосуються відносин Сполучених Штатів з латиноамериканськими державами.

Третій напрямок відноситься до традиційно значимої для США проблеми стійкості демократичних інститутів. Велика частина демократичного дискурсу в офіційних джерелах більшою мірою пов'язана з певною обстановкою - переворотом в Гондурасі, якому було приурочено до значну кількість виступів американської верхівки.

Таким чином, проблема демократії і прав людини істотно пов'язана з ситуаційним контекстом, як зазначалося в питанні з Гондурасом, також з проблемою прав людини в Колумбії.

В даний час важливість країн Латинської Америки зростає, так як їх політика може істотно змінити геополітичну картину світу. Головний напрямок Латинської Америки - це прагнення звільнитися від впливу США і оголосити себе як вільний

актор на міжнародній арені. Країни латиноамериканського регіону в сучасному світі намагаються побудувати нові економічні і політичні відносини з Китаєм, Росією, Індією, країнами АТЕС, тим самим намагаючись знайти протизавагу тиску США в регіоні [26 , С. 186].

Наступний континент периферії, якому я хочу приділити увагу це Африка, як безпосередня зона інтересів США.

Колишня бельгійська колонія Конго (нині Демократична Республіка Конго) також після здобуття незалежності в 1960 році була в громадянській війні, в якій опосередковано були задіяні і деякі закордонні сили. Радянський Союз підтримував прем'єр-міністра Патріса Лумумбу (втім, в силу браку коштів на демонстрацію сили за межами своїх кордонів підтримка виражалася більше на словах, ніж в діях); а колишні колонізатори бельгійці підтримували відділення південної провінції Катанга, багатій на природні копалини. США, в свою чергу, сприяли поваленню Лумумби (який був убитий в 1961 році, імовірно, за згодою ЦРУ) і передачі влади головнокомандувачу армією Мобуту Сесе Секо. Конго (в 1971 році отримало назву Республіка Заїр) навіть після завершення Холодної війни представляло собою прозахідну диктатуру, яка у фінансовому відношенні активно підтримувалася Штатами.

У 1979 році в Нікарагуа рух сандіністів за активної фінансової підтримки Куби і Радянського союзу скинуло династію диктаторів Сомоси. У відповідь на це США почали озброювати антикомуністичних Контрас. Підсумком стала кривава громадянська війна в Нікарагуа і в сусідньому Гондурасі, в якій Контрас за підтримки американських військ протистояли сандіністам. Жертвами конфлікту стали 50 тисяч осіб.

Соціалістичний Фронт національного визволення, протівостоявщій консервативному уряду в розташованому неподалік від зони конфлікту Сальвадорі, також отримувал через сандіністів і кубинський уряд радянську зброю. США зі

свого боку в період з 1981 по 1991 рік виділили уряду в Сан-Сальвадорі 5,5 мільйона доларів економічної та військової допомоги [51].

На прикладі Нікарагуа і Сальвадору стає зрозуміло, як в умовах протистояння двох блоків навіть громадянські війни в країнах третього світу могли тривати десятиліттями, що підігріваються наддержавами і країнами регіону, що знаходяться під їх впливом. Ці конфлікти роздувалися за рахунок поставок озброєння і навмисно посилювалися, щоб практично будь-яку ціну перешкодити перемозі протестуючого блоку.

Країни третього світу і без впливу протистояли один одному Сходу і Заходу явно не були б самим мирним місцем у другій половині XX століття. Не в останню чергу внаслідок європейського колоніального панування і економічної переваги Заходу, а також через відсутність розуміння, наскільки цінним є мирне вирішення конфліктів - це розуміння в північній півкулі було здобуто після мільйонів загиблих в двох світових війнах - на великій частині Африки, а також у багатьох регіонах Азії були і тривають соціальні та етнічні конфлікти, регіональні та громадянські війни.

Ці конфлікти підігрівалися Холодною війною, відбувалася їх ескалація, часто через це вони затягувалися і ставали розмінною монетою в ідеологічному конфлікті Заходу і Сходу. При цьому Холодна війна надавала місцевим владним елітам великий простір для дій. Вони могли розраховувати на солідну зарубіжну підтримку в своїй боротьбі за владу і нерідко могли зіштовхувати між собою наддержави заради власної вигоди. Якщо до 1945 року опозиційні рухи, які виступали проти уряду в будь-якій країні третього світу (найчастіше мова йшла про західному колоніальному уряді), були ізольовані від зовнішнього світу, то тепер ідеологічні противники того чи іншого режиму мало не автоматично отримували сильного союзника.

В кінцевому рахунку, найбільше через загострення ситуації в гарячих точках страждали народи країн третього світу. Про це свідчать не тільки 22 мільйони

людських жертв в результаті Холодної війни (практично всі ці люди загинули за межами ключових територій північної півкулі) і триваюче зубожіння багатьох конфліктних регіонів третього світу, а й позначаються досі наслідки військово-технічного військового постачання сторін регіональних конфліктів, яке забезпечили наддержави. Навіть сьогодні, через двадцять років після завершення Холодної війни міни, які мільйонами закладалися під час тодішніх збройних конфліктів в таких країнах, як Ангола, Мозамбік, Афганістан або Нікарагуа, заважають економічному розвитку цих держав і гублять безневинних людей.

На сьогоднішній день, в умовах глобальної нестачі ресурсів, в першу чергу енергетичних, країни Африки виступають тим партнером, співпраця з яким є стратегічно необхідним. У зв'язку з цим наростає боротьба за цей геополітичний ресурс. Одним з найбільш "сильних" конкурентів, які претендують на право бути головним партнером для Африки, є США [51].

Останнім часом Вашингтон демонструє високий інтерес до даного регіону, що підтверджується нещодавніми спробами розгорнути широкомасштабну багатогалузеву програму взаємодії з країнами Африки. Йдеться про який відбувся 4-6 серпня 2014 р саміті США - Африка, який пройшов за участю лідерів 50 країн Африки та Президента США. Специфіка порядку денного цього заходу і перелік охоплених питань говорять про грандіозні плани керівництва Білого Дому на африканському континенті.

Основні інтереси США в Африці можна розбити на наступні блоки: перш за все це розвиток бізнесу. Серед 54 країн Африки багато держав досягли чималих успіхів. На цьому континенті знаходяться дев'ять з 20 найбільш швидко в останні двадцять років економік світу. Там зменшується рівень бідності, розвивається система освіти, поліпшується здоров'я людей.

Багато країн Африки проводять розумну макроекономічну політику і тримають курс на належне врядування, але інвестицій їм явно не вистачає. В результаті, навіть

в тих країнах, де здійснюються реформи і забезпечуються високі темпи зростання, до сих пір слабкі показники зайнятості в різних галузях, а збільшується робоча сила не знаходить собі застосування.

Як і очікувалося, США зробили багато фінансових заяв, що стосуються інвестицій в країни Африки.

В майбутньому Африка може стати дуже успішним регіоном. Саме тому бізнес США прагне запропонувати свою продукцію, послуги і досвід, щоб допомогти країнам Африки ще більше зміцнити свій потенціал і, як наслідок, забезпечити великі фінансові вигоди для Сполучених Штатів.

Боротьба з тероризмом. У країнах Африки зосереджено до 5 тисяч військових США. Головна база розташовується в Джібуті, де розміщені дрони-безпілотники, які контролюють пустелю Сахель і ховаються там формування бойовиків Аль-Каїди в Ісламському Магрибі.

Крім Джібуті, опорними базами США всяяна значна частина регіону. У Сомалі Пентагон підтримує боротьбу місцевої 22-тисячної армії з терористичним угрупованням Аль-Шабаб. У Центральноафриканській Республіці транспортні літаки доставили 1700 миротворців з Бурунді і Руанди, однак США утрималися від участі свого контингенту. У Нігері розгорнута база з безпілотниками для підтримки французьких і африканських військ в Малі та інших країнах. У Ємені за останні два роки Міністерство оборони поступово продовжувало збільшувати свою присутність, пославши близько 50 висококласних фахівців для навчання і тренування єменських сил безпеки [66].

Разом з тим, варто згадати, що США в своїй політиці щодо Африки переслідує не тільки економічні і військові інтереси. Вашингтон також прагне відстояти свої геополітичні позиції в конкурентній боротьбі з ще одним претендентом на ресурси Африки - Китаєм.

Сьогодні світова спільнота сприймає Африку як перспективність і динамічно розвиваючий регіон, який незабаром може стати одним з найбільш бажаних і вигідних напрямків для стратегічного партнерства. Володіючи колосальними природними і людськими ресурсами, цей континент продовжує підігрівати інтерес провідних світових дипломатій.

Підсумовуючи вище сказане, Сполучені Штати Америки мають величезні геополітичні ресурси, маючи одну з найефективніших економічних систем, будучи найбільшою військовою державою планети, володіючи колосальними культурними ресурсам та беручи активну участь у багатьох інститутах глобального і регіонального рівня.

Висновки до розділу 2:

У даному розділі було розглянуто геополітичне положення США, зовнішньополітична діяльність та інтереси у країнах периферії.

США за часів свого заснування базувалися на принципах права, свободи, справедливості. Протягом XX століття ця держава прагнула світового визнання.

В політичній географії світових систем США має особливе становище, оскільки це останній представник рідкісної позиції світового панування. Сполучені Штати на сьогодні мають найпотужніший економічний та військовий потенціал. Наприкінці 20 століття лідерство США було визнано майже усіма країнами світу. США є творцем таких міжнародних організацій, як ООН та НАТО. Необхідною передумовою продовження системного домінування Сполучених Штатів Америки є не лише їх здатність використовувати дію механізмів ринку для утвердження своєї глобальної переваги у виробництві продуктів і послуг, але також і розширення структурного проникнення й домінування на ринках центральної зони світової економіки й збереження контролю за міжнародним розподілом праці.

США мають найбільший вплив на світові події та відіграють вирішальну

роль у розв'язанні глобальних і локальних сучасних проблем.

Таким чином, можна зробити висновок, що США є останнім світовим гегемоном, фаза зниження циклу американського панування відповідає встановленню сучасної світової системи.

РОЗДІЛ 3. Перспективи гегемонії США

3.1. Прогнози щодо гегемонії США в XXI сторіччі.

Виходячи з принципу, що трансформаційні події в світі не випадкові, але насправді передбачувані, актуальним є розробити певний прогноз щодо гегемонії Сполучених штатів Америки. Прогнози побудовані на основі контент-аналізу наукових робіт, що використані в магістерській дисертації та огляду геополітичної політики США на сучасному етапі.

Переважаючим твердженням, або навіть прогнозом на сьогодні є те що Китай досягне економіки США у найближчі кілька десятиліть, відкривши нову еру китайського міжнародного політичного панування. Різні звіти соціологічних досліджень показують, що Китай обігнав США або скоро має намір це зробити.

Гегемонський занепад в США обговорювався десятиліттями, а найновішим конкурентом її влади є Китай. Сполучені Штати в даний час існують як одна і єдина наддержава в світі. Але це безглуздо вважати, що США будуть знищені Китаєм в найближчим часом, навіть за умови його двозначного зростання та збільшення регіонального впливу.

Звіти, що пророкують кінець гегемонії США, покладаються на неочікувані дані, коли міжнародні відносини справді підпорядковані світовим супердержавам. Наразі немає альтернатив економічної, військової концепції, що претендує на світову глобальну гегемонію. Ці компоненти мають значення - але не без міжнародної легітимності, як впливає з глобальної коаліції охочих.

Чому ж ні у кого, крім США, не вийшло змінити гегемона? Меркантилістська стратегія, що дозволяє підтримувати зовнішньоторговельний профіцит, є ефективним і обов'язковим інструментом, який надавав Англії зберігати своє домінування 130 років, а США - вже 70 років. Цю стратегію застосовували

Франція, потім Німеччина, погрожуючи Британській імперії, хоча і безуспішно.

Ця ж стратегія була обрана Японією, яка надала серйозні проблеми США. Нарешті, ця стратегія була обрана Китаєм, завдяки чому він всерйоз змагається з Америкою.

Зате Німеччина і Японія в 1940-х рр. не могли її застосовувати, тому вони використовували безпосередню мілітаристську стратегію, що привело їх до краху у Другій світовій війні. Тим же закінчилася спроба керівництва СРСР, в основному через невдачі економічного плану, що обернулися регулярним торговим дефіцитом, який привів до економічного і військового застою і геополітичного ослаблення [8, С. 78].

Мішель Свон вважає, що на сьогоднішній момент наймогутніша в політичному, економічному і військовому відношенні держава США стикається зі значним викликом зростання китайського впливу, особливо в Азії [49].

Переходи від одного гегемона до іншого драматичні і відбуваються в кризові моменти. США стали гегемоном після того, як Німеччина в 1940 році завдала воєнної поразки франко-британському союзу. Так само і Китай зробив ривок вперед після кризи 2007 року [36].

Китай з 1989 року застосовує методи, використані Японією в 1945-1985 роках : низькі зарплати, низькі процентні ставки, занижений валютний курс, бар'єри для ввезення іноземних капіталів. Але реакція американського бізнесу на китайську політику була іншою. Причина в тому, що значна частина капіталу американської олігархії пов'язана з китайською, чого не було у випадку з Японією. Фірми Японії на ринках США і світу представляли для американських олігархів небезпечних конкурентів, до того ж американські фірми, які витягали прибутку з заниженого курсу ієни [18, С. 86].

Велике значення керівництво Китаю надає процесу отримання технологій. У 1980-1990-і рр. для їх отримання Китай проводив політику будівлі спільних підприємств з 51% вітчизняного капіталу.

Китай імпортує щомісяця товарів, і в тому числі машин та обладнання, на суму в 100 млрд \$. Причому імпорт деяких досягає 50% світового ринку. Обладнання купується з умовою отримання прав і технологій його виробництва [8, С. 101].

Всі ці переваги і особливості дозволили Китаю в короткий термін здійснити стрибок і на початку ХХІ століття виявитися в клубі економічних супер-держав.

Китай прогнозує, що його економіка перевищить США у 2019 році. Але подібні ринки США, Франції, Німеччини, Японії тощо не просто повернуться і підтримуватимуть Китай, коли його ВВП перевищує якийсь довільний бар'єр. Багаті, промислово розвинені країни не збираються жити в міжнародній системі, продиктованій китайським правлінням.

У наступні десятиліття США та Китай будуть брати участь у великій боротьбі за владу, але навряд чи Китай кине виклик американській владі та заохочує підтримку від промислово розвинених країн світу. США, незалежно від його недоліків, по праву твердо впливають на світові цінності і роблять це на невизначений термін, незалежно від його економічної та військової сили щодо Китаю.

Серед економічних криз та незручної епохи політичної дисфункції США залишаються єдиною наддержавою світу. Порушення міжнародної енергетичної динаміки в цьому столітті вимагає більшої економічної чи військової могутності. Це вимагає демократичних цінностей, поважних союзників та задоволення прав людини. І поки Китай не може пройти ці випробування, США не ризикують втратити своїх союзників та впливу.

Останнім часом центр світової уваги все більше зосереджувався на постійній ролі долара у світових фінансах. Існує думка, яка припускає, що курс долара наближається до кінця. Є підстави вважати, що існують важливі міркування стосовно як управління, так і сили американських інституцій - як урядових, так і фінансових - це означає, що кінець визначальної ролі долара у світовій фінансовій системі не може бути таким, як неминучим, що деякі прогнозують.

Це, звичайно, частина дискусії, яка переплітається з міркуваннями щодо майбутнього більш широкого впливу США та її гегемонії.

Існує мало сумнівів, що результат будь-якого переходу від домінування долара буде значним, і буде представляти більш широке зрушення в балансі сил. З міжнародними товарами та товарами вартістю домінуючої резервної валюти долара США, рухи інших валют відносно резервної валюти мають дуже реальний вплив. У 2008 році зниження фунтів стерлінгів до долара висвітлює саме це. Слідом за цим настала інфляція, що посилювала тиск на весь спектр товарів, головне - їжа та бензин.

Отже, що робить валюту "домінуючою" як резервну валюту і як саме вона використовується. У резервному сенсі ми розглядаємо лише, скільки від певної валюти (або деномінованих активів) сидить у сховищах центральних банків. У ширшому сенсі це також включає ту валюту, яку міжнародні компанії використовують переважно для ціноутворення на їх експорт. Долар США як і раніше є найбільшою значною валютою і становить близько 62% офіційних валютних резервів - з 59% у 1995 році. Що також вражає, що хоча США займають лише близько 15% світової торгівлі, долар припадає на 84,9% щоденних валютних операцій [7].

Все це свідчить про стабільність американської валюти на світовому ринку, незважаючи на понад десятиріччя прогнозів щодо його смерті. Раніше було

висунуто гіпотезу, що євро замінить долар або, принаймні, досягне рівного статусу, наприклад.

Причини продовження домінування долара, незважаючи на фінансову кризу 2008 року, і дефіцит балансу, є прикладом вивчення політичної світової економіки.

У післявоєнному світі американський долар став світовою резервною валютою, підтримуваної в рамках системи угод і механізмів, що забезпечували лідируючу роль американській економіці. Незважаючи на кризу початку 70-х рр., політичному керівництву США вдалося зберегти його надійність і статус у світовій фінансовій системі, перейшовши до плаваючого курсу. Зростаючий споживчий попит в США економічно привертав експорт з інших країн, який прагнув заповнити американський ринок. Привабливість інтегрованої ванного американського ринку була настільки велика, що протягом 70-х і 80-х рр. США могли дозволити собі величезний дефіцит федерального бюджету, який фінансувався за рахунок закордонних інвестицій і покупок американських боргових зобов'язань [44].

Перш за все, існують економічні фактори, що сприяють подальшій гегемонії долара. Мабуть, найважливішим є той факт, що США, безумовно, є найбільшим і ліквідним ринком для активів, виражених у його валюті. Видача боргу казначейством США є суттєвою, тобто існує велика кількість казначейських векселів та інших активів, що не мають ризику, які можуть бути отримані іноземними центральними банками. Хоча Євросоюз має таку ж велику економіку, вона не має активів, подібних за своїм характером до казначейських зобов'язань США; тобто взаємно гарантується сутністю в цілому, а не просто однією державою-членом. Проте активи в євро мають велику кількість, їх якість відрізняється в різних країнах.

Долар також доповнюється величиною економіки США. США залишаються найбільшою економікою в світі та імпортують велику кількість товарів. Таким чином, ті, хто бажає продати свої товари в США, повинні будуть це робити на

умовах американських компаній, частина яких, ймовірно, означатиме виставлення рахунків у доларах. США також користуються кращими перспективами зростання в більшості країн Європи та більш відкритою економікою, ніж Китай у ряді важливих поглядів. Обидва ці чинники поєднуються в тому, що США все ще розглядаються як найбільш приваблива велика економіка для інвесторів. Це також означає, що американські активи легко обмінюються та мають нижчу цінову ставку.

Політично, порівняльна стабільність США також є фактором, що сприяє. Казначейський фонд США керує великою мірою довірою до ринку з огляду на довгий і бездоганний досвід. Ті, хто вкладають кошти в інші активи в доларах, також можуть бути впевнені в тому, що будь-які активи США навряд чи будуть несправедливо заарештовані державою або піддані неоднорідному застосуванню закону [9, С. 78].

Історичні події також були значними у встановленні долара як світової валюти. Гарантії безпеки та реконструкція, яку США пропонували Європі та Японії в післявоєнний період, були ключовими для забезпечення того, щоб ці країни відігравалися, коли фінансування дефіциту США продовжувалося. Долар також був фактично закріплений як резервна валюта у післявоєнній Бреттон Вудській угоді. Це актуально не тільки для сьогодення, також мало важливе значення для формального визнання панування долара та формального припинення міжнародної ролі стерлінгів.

Отже, які претенденти на статус долара? Ми можемо значною мірою знизити можливість заміни євро як резервною валюти, що знаходиться у розпорядженні центральних банків, за винятком того, що вона буде ще більше розширюватися, щоб включати нові держави-члени та централізувати свої повноваження далі, зокрема щодо фіскальної політики.

Наскільки цілком імовірно, що юань замінить долар у майбутньому і коли це може статися. Для Китаю це не просто випадок в той момент, якщо статус гегемона підкріпиться за цією державою.

Найголовніше, що Китай дійсно буде потрібно бажання мати резервний валютний статус і належним чином інтернаціоналізувати свою економіку. Цей момент може прийти, коли Китай перетвориться з меркантильної економіки, яка штучно управляє своєю валютою та здійснює певний контроль над капіталом більш відкритому споживчому суспільству. Він також повинен бути готовий терпіти фінансові притоки, які створить підвищений тиск на вартість своєї валюти.

Важливо, що Китай також повинен стати боржником, щоб дозволити його найвищому рівню і найбільш ліквідному боргу широко використовуватися на міжнародному рівні.

Політично Китай також повинен приймати важкі рішення, які б відкрили свою економіку, скасувавши обмеження на іноземні інвестиції та перейшли до конвертації обліку повного капіталу. Це фактично спричинить скасування контролю за капіталом та обмеження на придбання іноземних активів - рухів, які матимуть вплив на китайське суспільство та призведуть до тріщини в країні в короткостроковій перспективі. Важко побачити, як комуністична партія Китаю потрапляє до тих складових, які можуть постраждати ризикуючи втратити свою залізну рукоятку влади. Тому такі кроки будуть або дуже поступові, або вимагатимуть демократичного мандату. Аналогічним чином, це також повинно дозволити своїй валюті стати повністю конвертованою і вільно торгуватися.

Крім того, Китай повинен скористатися подіями, що розгортаються, подібно до того, як США зробили це після повоєнного перевороту. Це спричинить згинання м'язів і все частіше втручання у всьому світі. Точно так само, як США перебудували Європу та Японію з доларами, Китай повинен сприяти розвитку в країнах, що розвиваються, в юанях, вклавши валюту у відповідні фінансові сектори в процесі.

Безумовно, такі рухи викликають підозру та конкуренцію, ймовірно, не менш важливо з боку інших країн, що розвиваються, таких як Бразилія та Індія.

Дата 2050 року була змушена оглянути ринковими коментаторами щодо юаня на зміну долара. Насправді, мало що вказує на важку і швидку дату такої зміни. Більш випадок, якщо певні критерії будуть виконані, коли Китай стане найбільшою економікою в світі - то це досягне цього десятиліття. Окрім економетрики, політичні події, імовірно, матимуть набагато більше значення при визначенні темпів [68].

Якщо брати політичний аспект, щодо світового лідерства США доречно дослідити нинішню політику діючого президента США. Найбільш послідовним рішенням Трампа в 2018 році було те, як боротися з швидко розвивається ядерним арсеналом Північної Кореї. Вікно для превентивного удару США, спрямованого на руйнування програми Пхеньяна, швидко закривається. Незважаючи на те, що превентивний удар не може бути виключений, його стрімкий ціновий ефект це світова війна, яка підштовхує світ до економічного спаду, змушує Сполучені Штати більше віддаватися від незручної реальності отримання Північної Кореї життєздатної ядерної зброї. Стимування ц визнання початку нової та нестабільної епохи ядерного стимування. Поступове зменшення угод про боротьбу з озброєннями, що виникла в 20 столітті, лише ускладнює ситуацію, оскільки Росія та Китай намагаються збалансувати протиріччя проти розширення мережі протиракетної оборони Сполучених Штатів.

Насправді останнім часом Росія та Китай знайшли більше причин співпрацювати, ніж конкурувати один з одним. Обидві країни працюють над тим, щоб захистити себе від тиску США та зменшити вплив Вашингтона на стратегічні тенденції в усьому світі. З цією метою вони розподілили поділ праці: де обидві держави мають спільні інтереси, Росія розглядає питання безпеки, які вона вважає за потрібне, а Китай займає провідну роль у економічних питаннях. Москва і Пекін

також поглибили співпрацю у сфері фінансів, торгівлі, енергетики, кібербезпеки та оборони.

Незважаючи на те, що це нове партнерство створює стратегічну загрозу Сполученим Штатам, воно також забезпечить широкі можливості для експлуатації, оскільки Вашингтон намагається зміцнити своїх союзників в Росії та в околицях Китаю. Тим не менш, сьогодення міжнародна обстановка не схожа на "холодну війну". Економічна взаємозалежність, взаємна недовіра та ненадійні гарантії безпеки заохочуватимуть передбачуваних союзників захищати один одного для власного захисту.

Провідною метою політики Трампа є спроба зробити США знову державою першої величини. Проте глобальних змін щодо зовнішньої політики не відбулося. Традиційні альянси все ще існують, наприклад, альянс США з Ізраїлем, з Саудівською Аравією, НАТО [46].

У військовому плані США все ще присутня у всіх тих же самих точках, де вони брали участь до цього. Можна виділити три головні принципи зовнішньої політики Дональда Трампа: це ідея економічного націоналізму, він є прихильником протекціонізму американської економіки; захист території США, що включає серію заходів, спрямованих на обмеження візових програм, програм біженців; взаємодія з Північною Кореєю. Президент Трамп в цьому плані відрізняється своєю манерою проводити зовнішню політику з допомогою персональної комунікації. Він будує свою риторику на підставі того, як він ладнає з лідерами певних країн, а не на стратегічних інтересах.

На сьогоднішній день діюча адміністрація не змогла добитися остаточного успіху в реалізації довгострокових планів по досягненню прогресу зовнішньої політики. У питанні відносин з Росією, вони не змогли їх поліпшити, цьому частково перешкодив Конгрес, але також це відбулося через некомпетентність і зміщення акцентів на односторонні заходи, які були спрямовані на поліпшення

зв'язків. Відносно Китаю, адміністрація намагається балансувати між більш жорсткою політикою і необхідністю співпраці у вирішенні північнокорейської кризи.

Повертаючись до основного питання, чи зможе зберегти США статус першої світової держави. Як вже було раніше згадано, багато існує думок на даний момент, що Китай в кінцевому підсумку відбере у Америки пальму першості через свою величезну територію та неймовірних досягнень в економічній, соціальній і військовій сфері. Однак азіатському гігантові ще належить багато чого зробити, щоб обігнати Америку.

Але якщо не Китай, хто ж вирветься на перше місце? Невже США назавжди залишаться наддержавою планети? Варто розглянути альтернативні сценарій розвитку щодо гегемонії США. Домінуючому положенню в світі загрожує, насамперед внутрішні політичні чвари, які прийняли хронічний характер і тим самим похитують міжнародне лідерство. Ось кілька показових прикладів.

Перший стосується Міжнародного валютного фонду, який нерідко накликає на себе різку критику, але все одно грає дуже важливу роль. Вся складність не в тому, щоб усунути, а в тому, щоб поліпшити його. Саме це спробували зробити США в 2010 році, запустивши серію реформ для адаптації МВФ до умов ХХІ століття. Зокрема Барак Обама запропонував збільшити частку Китаю в МВФ з 3,8% до 6%. Такий крок зовсім не пов'язаний з тим фактом, що Піднебесна скоро стане першою економікою світу, адже навіть при показнику в 6% Китаю ще далеко до 16,5% США. Реформи передбачають і розширення частки країн, що розвиваються в МВФ (на них припадає половина світової економіки). Все це повинно змінити застарілу розстановку сил в цьому інституті, яка до сих пір відображає світовий порядок зразка 1944 року [25, С. 77-82].

Китай створив в 2014 році власну фінансову організацію, Азіатський банк інфраструктурних інвестицій. Пекін запропонував всім країнам світу взяти участь у

формуванні його капіталу. Вашингтон же відповів агресивною дипломатичною кампанією, щоб відштовхнути уряду від підтримки цієї ініціативи. Безуспішно. Навіть його традиційні союзники на кшталт Великобританії, Австралії та європейських країн віддали перевагу проігнорувати американський тиск і увійшли в число 57 засновників нового інвестиційного банку.

США ж доводиться задовольняти роллю зовнішнього спостерігача, у якого немає можливості вплинути на її розвиток. Іноді найменш помітні громадськості явища найкраще дозволяють зрозуміти майбутні тенденції.

Загроза для верховенства США виходить не з Пекіна, а Вашингтона: вона криється в цьому контексті, який цілком може підірвати позиції наддержави.

Як підкреслюють дослідники світової політики, після Другої світової війни США займали домінуюче становище, інакше кажучи, виконували функцію гегемонії [5, С.185-187]. Навіть під час холодної війни домінуюче становище США не піддавалося серйозній загрозі. При нестачі економічних і технологічних можливостей для скорочення розриву з США Радянський Союз виступав скоріше в ролі штучної наддержави, ніж реальною. Розпад Радянського Союзу в 1989-1991 рр. призвів до небувалого геополітичного підйому США, посіявши в деяких головах поспішну думку («кінець історії»), що ліберальний інтернаціоналізм став невід'ємною рисою міжнародної політики.

Але, якщо повертатися знову до історії економічного підйому Китаю, постає головне питання щодо непохитного існування гегемонізму США. Ден Сяопін поклав початок радикальних реформ, які привели до швидкого перетворення Китаю в центр економічного впливу. Китай став розвиватися захоплюючими дух темпами. З 2010 року він випередив США, ставши лідером світової торгівлі і промислового виробництва. У 2014 році, за даними МВФ і Світового банку, Китай випередив США, ставши найбільшою світовою економікою (вимірюваної паритетом купівельної спроможності). А в цей час Америка зайнята вирішенням своїх

внутрішніх проблем, включаючи старіюче населення, стагнацію продуктивності і поляризацію в політиці.

Довгострокові прогнози говорять про те, що ВВП Америки буде рости лише на 2% в рік. ВВП Китаю вже перевищив показники США, вимірювані паритетом купівельної спроможності, і постає основне питання, коли Китай випередить США за ВВП за ринковим валютним курсом.

Зрозуміло, Китай стикається з економічними перешкодами зараз і ще зіткнеться з такими стримуючими факторами, як старіння населення і погіршення стану навколишнього середовища. Багато в чому економіка Китаю відстає від Америки за якістю економічної і технологічної могутності. Однак ця відстань стає все менше [54].

Економічне зростання Китаю змінює співвідношення геополітичних сил Китаю і Америки. Ось чому загроза нависла над ліберальним інтернаціоналізмом. Китай (та інші держави) піднімаються, а відносна потужність Америки падає. Це частина більш глобальної картини: вся світова могутність зміщується з Євроатлантики в Азію, цей процес зміщення влади відбувається під впливом потужних, об'єктивних сил історичних змін.

Англійський вчений Е.Х. Карр розібрав динаміку, що веде до спаду ліберального інтернаціоналізму під управлінням США. У своєму класичному дослідженні міжнародних відносин у міжвоєнний період, «Двадцятирічна криза», Карр продемонстрував, що геополітична криза 1930-х років була викликаною зростаючим зазором між міжнародним порядком, встановленим Версальським договором після Першої світової війни і змінами, що відбувалися в дійсній розстановці сил в Європі. Він зробив два ключових геополітичних затвердження [36, С. 97].

По-перше, міжнародний порядок відображає баланс сил, що існували при його встановленні, і інтереси домінуючих держав, які його створили.

По-друге, міжнародний порядок ніколи не зберігається після того, як відбуваються значні зміни в балансі сил, що існували при його встановленні. Карр попереджав, що швидко розвиваються, і переживають спад захисники статус-кво протистоять один одному. Держави, які створили домінуючий міжнародний порядок люблять статус-кво, так як він дає їм привілеї. Країни, що розвиваються, проте, не пов'язані з існуючим порядком і прагнуть переглянути його, щоб знайти престиж, статус і геополітичні умови, що відповідають їх зростаючому могутності.

Прихильники ліберальної теорії визнають, що епоха американського лідерства може добігти до кінця. Однак вони вказують дві причини, за якими США може зберегти деякого роду гегемонію, в умовах якої правила, норми і інститути можуть вижити в умовах краху американської могутності.

По-перше, вони заявляють, що міжнародний порядок заснований на правилах» які вигідні всім державам, які діють за цими принципами. Тут не враховано один ключовий момент: в міжнародній політиці хто править, той і диктує правила. Зрозуміло, вигоди повоєнного міжнародного порядку поширювалися повсюдно. Однак найбільшу вигоду мали США, що і було метою Вашингтона при розробці післявоєнної системи.

По-друге, стверджується, що Китай не буде загрожувати або перевертати ліберальний міжнародний порядок, тому що геополітично і економічно він виник в рамках цієї системи. Китай дійсно піднявся, але він став наддержавою не для того, щоб зберегти цей порядок. Зростаючу могутність Китаю зробить те, що завжди роблять країни, що розвиваються: реформує міжнародний порядок відповідно до власних інтересів, нормами і цінностями, а не з інтересами США.

Це не дивно, що в Східній Азії Китай кидає виклик США, переслідуючи свої інтереси в регіональне лідерство. Точно так же в Східній Європі Москва намагається утвердити свій вплив в регіонах, які (ще в царські часи) були частиною російської сфери впливу. Китай і інші країни, що розвиваються намагаються

перекроїти міжнародні інститути і правила, співвідносячи їх з реаліями, що розвиваються і конструюючи альтернативний міжнародний порядок, який існує паралельно з США.

США доведеться адаптуватися до реальності того, що баланс сил, які підтримували ліберальний інтернаціоналізм, похитнувся. Якщо США це не вдасться, і вони будуть наполягати на збереженні затухаючого післявоєнного статус-кво, вони ризикують можливістю прискореного економічного спаду у себе в країні, і виникненням серйозних конфліктів за кордоном.

3.2. Альтернативи сучасному світовому порядку.

Після закінчення "холодної війни" президент США Джордж Буш та голова Ради Комуністичної партії Михайло Горбачов заявили, що з'явився новий світовий порядок, який базуватиметься на співпраці двох наддержав. Але з розпадом Радянського Союзу залишалося лише одна супердержава, яка забезпечує світовий порядок [25, С. 234].

У багатопольярному світі жоден полюс влади не займає чільного місця, в іншому випадку він перетворюється в однополярний. Немає також і явної гегемонії двох полюсів над усіма іншими: такий світ називається біполярним. Буває, що в багатопольярному світі панує принцип кооперативності (коли держави спільно виробляють правила гри і стежать за їх дотриманням, караючи порушників); але такий світ може бути побудований і на змагальному принципі (коли стабільність забезпечується балансом сил), і на конфліктному (коли цей баланс порушується).

На перший погляд нинішній світ є багатопольярним. На найсильніші країни світу - ЄС, Індію, Китай, Росію, США і Японію - припадає трохи більше половини населення, три чверті ВВП і 80 відсотків військових витрат. Однак це враження оманливе. Від класичного багатопольярного статусу наш світ відрізняється одним,

дуже важливим моментом: полюсів сили більше, ніж сильних національних держав, а багато хто з цих полюсів взагалі не є державами. Мабуть, однією з найважливіших особливостей сучасного світу є втрата національними державами монополії на владу (в деяких областях - не тільки монополії, але навіть гегемонії). Державам кидають виклик і 'зверху' (міжнародні та регіональні організації), і 'знизу' (місцеві військові формування), і 'збоку' (численні неурядові організації, великі корпорації). Сила і влада нині розподілені по самим різним точкам світу і знаходяться в найрізноманітніших руках.

Основні полюси влади, складові конкуренції світовим наддержавам. Це в першу чергу регіональні держави: Бразилія в Латинській Америці (до неї можна додати Аргентину, Венесуелу, Мексику і Чилі), Нігерія і ПАР в Африці, Єгипет, Ізраїль, Іран і Саудівська Аравія на Близькому Сході, Пакистан в Південній Азії, Австралія, Індонезія і Південна Корея в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Сюди ж можна додати ряд міжнародних організацій: глобальних (Всесвітній банк, Міжнародний валютний фонд, Організація Об'єднаних Націй), регіональних (Асоціація держав Південно-Східної Азії, Асоціація регіонального співробітництва Південної Азії, Африканський союз, Європейський Союз, Ліга арабських країн, Організація американських держав) і галузевих (Всесвітня організація охорони здоров'я, Міжнародне енергетичне агентство, організація країн-експортерів нафти, Шанхайська організація співробітництва). Можна додати і автономні частини національних держав (американський штат Каліфорнія, індійський штат Уттар-Прадеш) і міста (Нью-Йорк, Сан-Паулу, Шанхай). Не забудемо і про транснаціональні корпорації, багато з яких займають панівне становище в промисловості, фінансах, енергетиці та інших галузях. Сюди ж відносяться світові ЗМІ ('Аль-Джазіра ', BBC, CNN), військові формування (армія Махді, "Талібан", ХАМАС, Хезболла), політичні партії, релігійні рухи і організації, терористичні угруповання (Аль-Каїда), наркокартелі, благодійні неурядові організації (Лікарі без

кордонів, Грінпіс, Фонд Білла і Мелінди Гейтс). Отже, сила і впливовість в сучасному світі не стільки сконцентровані, скільки розподілені.

Сполучені Штати Америки є і надовго залишаться найбільшим центром впливу в світі. Щорічно ця країна витрачає на військові потреби п'ятсот мільярдів доларів (сімсот з урахуванням операцій в Афганістані та Іраку) і має найпотужніші в світі армію, флот і ВПС. ВВП США становить приблизно чотирнадцять трильйонів доларів, це теж найвищий у світі показник. Також США є найбільшим експортером культури (у формі кінофільмів і телебачення), інформації та технічних новацій. Проте, міць США при всій своїй реальності не в силах приховати тенденцій до послаблення. Частка США у світовому імпорті вже знизилася до 15 відсотків. Частка в світовому ВВП зараз становить 25 відсотків, а й ця цифра буде неминуче знижуватися, враховуючи поточний, а також прогнозований розрив в темпах економічного зростання між США і, наприклад, азіатськими гігантами, багато з яких ростуть в два-три рази швидше.

Звичайно, темпи зростання ВВП - не єдиний показник, за яким очевидний близький кінець економічного панування США в світі. Інший характерний показник - зростання золотовалютних резервів таких країн, як Китай, Кувейт, Об'єднані Арабські Емірати, Росія і Саудівська Аравія. Знаходяться під державним контролем величезні запаси коштів, в основному накопичені за рахунок експорту нафти і газу, в сумі складають близько трьох трильйонів доларів. Прогнозований темп зростання цих запасів - один трильйон доларів на рік, а самі вони все більше і більше стають основним джерелом ліквідності для американських компаній. Підвищення цін на нафту, викликане головним чином зростаючим попитом з боку Китаю та Індії, триватиме, що означає подальше зростання цих зовнішніх активів. За межами США з'являються нові біржі, привертаючи до себе давніх клієнтів американських бірж; деякі з них навіть пропонують процедуру первинного відкритого розміщення акцій. Так, Лондонська біржа ефективно конкурує з Нью-

йоркської і вже обійшла її по частині кількості таких первинних пропозицій. Курс долара відносно фунта і євро сильно впав; очікується також падіння його щодо азійських валют. Велика частина зарубіжних фінансових активів вже конвертована з доларів в інші валюти; можливий також переклад цін на нафту з долара на євро або ж на кошик валют. Якщо це трапиться, американська економіка стане ще більш вразливою до інфляції і валютних криз [24, С. 187-189].

Панування США оспорується не тільки в економіці, але також і у військовій, і в дипломатичній області. Адже величина військових витрат не в повній мірі характеризує ефективність військової машини. Події 11 вересня показали, як можна зробити зовсім невелике фінансове вкладення і завдати ворогові величезні втрати. Найчастіше наддороге і надсучасне озброєння виявляється неефективним в умовах сучасної війни, де в якості поля битви виступає міське середовище. Велика група озброєних солдатів цілком зможе впоратися з нечисленними, нехай навіть краще навченими і озброєними американськими військами.

Більш того, в епоху безполярності сила і впливовість все менше і менше зв'язані один з одним. У нових умовах, навіть якщо США почнуть закликати всіх до порядку, ніхто не буде слухати. Програми гуманітарної допомоги стануть неефективними, то ж станеться і з економічними санкціями. Зрештою, це ж Китай, а не США, зумів подіяти на Північну Корею в питанні ядерної програми. Тиск Вашингтона на Іран значно посилено завдяки сприянню низки західноєвропейських країн - але і ослаблене за рахунок протидії Китаю і Росії. І Москва, і Пекін не дають міжнародному співтовариству натиснути на уряд Судану, щоб воно припинило війну в Дарфурі. Тим часом Пакистан вже не в перший раз демонструє здатність не виконувати прохання США; то ж відноситься і до Венесуелі, і до Зімбабве, і до Ірану, і до Росії, і до Північної Кореї.

Сполучені Штати Америки встановили для себе нестійку задачу збереження глобальної безпеки. Це має сенс, оскільки такий світовий порядок є основним інтересом Америки.

Можна відслідковувати довгі причинні ланцюжки, які зв'язали американську безпеку з долею невдалих держав в Африці або етнічних конфліктів на Балканах, більшість глобальних проблем далекі і важливіші для інших, ніж для Сполучених Штатів.

Можна сказати, що залучення Сполучених Штатів до цих далеких проблем загрожує американським інтересам. Постійне втручання США в інші конфлікти, накликають на себе міжнародну підозру, що це не альтруїстичні мотиви, які ведуть Сполучені Штати, а скоріше стратегічні тактики, щоб збагачувати свої ресурси.

Якщо не керівництво США, то хто? Альтернативи не є надійними. ООН робить значну підтримку світу, особливо в Африці, але обмежується ресурсами та мандатами Радою Безпеки. Існують дійсно постійні проблеми участі учасників, підготовки військ, дисципліни, обладнання та підтримки для миротворців ООН. І хоча вони були змушені проводити кілька серйозних боїв, щоб відокремити або придушувати ворогуючі фракції, вони не можуть проводити стійкі бойові дії без військової ваги великої держави. Регіональні організації, такі як Африканський Союз та Європейський Союз, також активно займаються підтриманням миру як в рамках ООН, так і самостійно. Доповненням їх роботи є такі організації з надання допомоги, як Міжнародний Червоний Хрест, лікарі без кордонів та Міжнародний комітет порятунку. Все це важливо, але недостатньо.

Серйозні зміни можуть відбутися лише тоді, коли Сполучені Штати насправді зменшать своє втручання в політику інших держав. Багаті та великі нації світу повинні будуть заповнювати вакуум, що залишиться, якщо Сполучені Штати Америки віддаляться від управління глобальною безпекою. Тестові випадки - Лівія та Сирія, де американське небажання діяти було найбільш помітним.

США безсумнівно, збираються продовжувати спостерігати, управляти і втручатися в безпеку Північної Америки та Карибського басейну. Неможливо зупинити це. Європейський Союз або НАТО можуть легко контролювати безпеку в Європі або навіть боротися з тиском Росії.

Проблеми безпеки в Південній Америці, Африці, на Близькому Сході та в Азії є складнішими. Для Південної Америки проблемою, яку можемо наразі спостерігати це залежність від США. Але інтерес Сполучених Штатів до Південної Америки після Другої світової війни був зосереджений, головним чином на побоюванні розповсюдження комунізму та впливу Радянського Союзу. Самі країни Південної Америки мають кілька граничних проблем, але не мають наміру врегулювати їх через застосування сили принаймні в останні роки. Більшість країн Південної Америки зосереджують свою увагу на економічному зростанні, яке є недостатньо прогресуючим. [12, С, 98-99].

У Азії головне питання безпеки полягає в тому, як пристосуватися до зростання багатшого, більш напористого Китаю. Але багато країн Азії мають велике населення і зростаючу економіку. Необхідно розробити регіональні інституції, які можуть стримати територіальні суперечки, не перериваючи шлях до подальшого процвітання. Без сумніву, Сполучені Штати Америки повинні думати про те, як пристосуватися до нового Китаю.

Величезний регіон, який охоплює Північну Африку та Близький Схід, перебуває під загрозою проблем безпеки, що стали чи не найголовнішими в процесі сучасного політичного розвитку. В цих країнах існує чимало природних ресурсів, найбільш експортними є нафта, яка зазвичай збагачує правителів, а не населення. Іслам, домінуюча віра, що розірвана сектантськими розривами, обурена напруженою модернізацією і запеклими невблаганними конфліктами, такими як Кашмір та арабсько-ізраїльський конфлікт. Ця частина світу управляється слабо або експлуатаційно, дуже рідко демократичними методами. Але багаті країни світу

володіють принаймні частиною цього хаосу, оскільки всі вони є споживачами нафти, колишніми колонізаторами.

Основні дискусії в академічних і експертних колах після закінчення холодної війни ведуться між глобалістами і ізоляціоністами з питань ослаблення впливу США (вихід зі світової арени, щоб вирішувати в першу чергу внутрішньополітичні завдання) або зростання глобального американського домінування. При цьому основним аргументом на користь зростаючої ролі США є тенденція некерованості міжнародних процесів, хаотичності. Таким чином, теоретики, що відстоюють ідею беззастережного лідерства Америки, апелюють до ідеї стабільності однополярної моделі і краху системи безпеки, в разі виходу США зі світової арени. Ізоляціоністи, навпаки, критикують ідею американського глобального домінування, підтверджуючи свою позицію «перенапруженням» в зв'язку зі зростанням дестабілізаційних процесів у світовій системі, посиленням антиамериканських настроїв, а також низкою зовнішньополітичних невдач, наприклад, в Афганістані та Іраку [7, С. 26].

На думку Генрі Кіссінджера, глобальні проблеми сучасності могли б вирішуватися на рівні спеціально створеного керівного комітету провідних держав, як це було в ХІХ столітті, коли існував Європейський концерт держав. Взаємодія таких держав має будуватися на базі принципів, закладених в Вестфальських домовленостях, тобто повага державного суверенітету, невтручання у внутрішні справи, непорушність кордонів та дотримання міжнародного права. Перераховані принципи, або цінності, Вестфальської системи могли б стати таким собі зведенням правил, основою регулювання взаємодії держав на глобальному рівні [15, С. 178-182].

Але історія міжнародних відносин показала, що прихильність вестфальських принципів не є загальноприйнятою, визнаної всіми суб'єктами світової політики в якості невід'ємних частин зовнішньополітичної діяльності. Разом з тим їх

легітимність є неминучою основою формування стабільності та безпеки. Зміна балансу сил і порушення вестфальських принципів, так чи інакше, веде до серйозних зрушень у світовій системі і навіть краху світового порядку. Так, біполярна система міжнародних відношень розпалася внаслідок припинення існування одного з її полюсів - СРСР, отже, кардинальної зміни балансу сил. Крах біполярної моделі світового порядку і перехід до однополярності в особі Сполучених Штатів Америки, що істотно вплинуло на формування світогляду в самих США. Також розвиток західних країн сприйняття системи міжнародних відносин.

Кіссінджер вважає що, єдине рішення, що постає перед світовою спільнотою це проблема створення світового порядку, що складається з регіональних порядків, які функціонують на базі системи загальноприйнятих знань принципів і правил, міжнародного співробітництва, а також концепції балансу сил [15, С. 135]. На практиці ж таке узгодження позицій дуже важко досягається, оскільки не існує загальної концепції майбутнього світового порядку. Позиції суб'єктів міжнародних відносин з питань цінностей, ідеологій, балансу сил, напрямку розвитку світового порядку часто мають антагоністичний характер. Вестфальські принципи, на сьогоднішній час не є всеосяжними і аж ніяк не розділяються всіма учасниками світової політики.

Існують альтернативні уявлення про світ, що не співвідносяться з західними цінностями. Це, насамперед ісламський світ, індуїзм, конфуціанство, які мають своє бачення устрою світового порядку, принципи його формування та розвитку. Демократичні цінності, захист прав людини, вільний ринок визнані універсальними, однак очевидно, що ці принципи таким не є завжди і слід зазначити, що тлумачаться в різних регіонах світу вони по-різному. Крім іншого, парадоксальним є відсутність підходу до визначення, здавалося б, загальних глобальних загроз - тероризм, поширення зброї масового знищення, екологічні

проблеми і т.д. Так, немає загального визначення, які організації є терористичним, а які ні. В одних країнах окремі організації визнані терористичними і заборонені, в інших вони вважаються сепаратистами або опозиційними групами. Одні держави прагнуть до отримання ядерних технологій і ядерної зброї, вважаючи це своїм національним правом і способом забезпечення безпеки, інші вважають таку поведінку дещо ворожою і говорять про загрози безпеки на регіональному та глобальному рівнях. Відсутність загальної понятійної бази навіть з питань сучасних викликів і загроз, безсумнівно, значно ускладнює будь-які можливості для пошуку і досягнення компромісу в світовому співтоваристві, виробництва ефективних механізмів боротьби з такими викликами [10].

Багато дослідників і фахівці в галузі міжнародних відносин не висловлюють оптимізму з приводу майбутньої ролі США на світовій арені. Так, американський професор міжнародних відносин, глава Європейського відділу в Раді з міжнародних відносин, Чарльз Купчан в книзі «Занепад Америки. Вже скоро» [61] виступає противником гегемонії Сполучених Штатів Америки, і вважає неминучим того факту, що лідируюча роль США в світі піде на спад внаслідок збільшення кількості нових акторів міжнародних відносин, а також розвитку інших країн до статусу великих держав. Крім того, автор не без підстав зазначає, що в історії існує багато прикладів того, як самі великі держави і імперії рано чи пізно втрачали своє домінування на світовій арені.

Цікавий також погляд відомого британського географа, економіста, автора теорії «геоекономічного моноцентризму», П. Дж. Тейлора [11, С.78] щодо майбутньої ролі США як світового гегемона. На думку автора, історія геополітики налічує три цикли гегемонії, кожна з яких припиняла своє існування в результаті зміни циклів розвитку світової економіки: середина XVII століття - гегемонія Нідерландів; середина XIX століття - гегемонія Британії; середина XX століття - гегемонія США. Розглядаючи дані цикли гегемонії, П. Дж. Тейлор стверджує, що в

кінцевому підсумку Сполучені Штати також втратять своє світове панування. Автор вважає це така ж неминучість, як завершення епохи гегемонії Нідерландів і Британії.

З огляду на чинники геополітичного розвитку сучасного світу, видається цікавим і важливим проблема визначення місця і ролі США в процесі формування нового світового порядку, а також впливу на його розвиток. Сполучені Штати Америки, будучи важливим суб'єктом міжнародних відносин, а також позначаючи своє лідируюче становище в світовому співтоваристві, мають значні геополітичні можливості і ресурси, які вони можуть використовувати для забезпечення глобальної стабільності і безпеки.

У книзі «Аналіз світових систем і ситуація в сучасному світі» [10], І. Валлерстайн висловлює думку про те, що світу в період з 1990 р. по 2025-2050 рр. не буде вистачати стабільності і легітимності через кризу світової системи. Однією з причин такого становища, на думку автора, є втрата Сполученими Штатами Америки статусу держави гегемона. Після закінчення холодної війни, при втраті ролі США як держави гегемона, найбільш очевидними претендентами на роль нової держави гегемона І. Валлерстайн називає Японію і Європейський Союз. Автор робить припущення, що через 50-75 років після закінчення холодної війни Японія як морська і повітряна держава буде змагатися з ЄС, що теоретично може призвести до «тридцятирічної (світової) війни», перемогу в якій одерже Японія.

Сьогодні, на думку автора, ми живемо в період «великого світового безладу», основні характеристики це : занепад державності, що веде до зростання напруженості і нестабільності в міждержавній системі; розповсюдження ядерної зброї; зростання криз і конфліктності; збільшення числа пандемій і появою нових хвороб. Однак після 2050 або 2075 років світова система буде вдосконаленою та зовсім іншою , «ми будемо жити в якомусь новому ладі або нових строях, в якійсь новій історичній системі або системах», «відносним миром, стабільністю і

легітимністю». І. Валлерстайн зробив припущення, що в період з 2000 по 2025 роки світ буде мати біполярну, врівноважену структуру (з одного боку Японія з США і Китаєм, а з іншого боку ЄС з Росією).

У своїй книзі «Кінець знайомого світу: соціологія XXI століття» І. Валлерстайн, розглядає питання «піднесення Східної Азії» з початку 70-х років [11], звертає увагу на вплив цього процесу на еволюцію світової системи в XXI столітті. На думку автора, існує два можливих шляхи розвитку світової системи: вона буде розвиватися на традиційних засадах і вступить в «нову хвилю циклічних змін». Виникне нова світова система в результаті досягнення колишньої системою кризової точки і подальшої радикальної трансформації всієї структури. Сучасну систему І. Валлерстайн визначає як структурну кризу, і відповідно «повного розгортання нового циклу гегемонії» найближчим часом не відбудеться. Найвірогіднішим розвитком подій, автор вважає стан «біфуркації», «хаотичний» характер світової системи, коли навіть короткострокові прогнози неможливо чітко сформулювати через «одночасного існування безлічі рішень».

Узагальнюючи роботи різних дослідників, можна сказати, що під багатополарністю часто мається на увазі світова система, при якій одночасно діють кілька центрів сили з порівнянними потенціалами (силовими, економічними, ідеологічним, політичними і т.д.).

Однополарність ж являє собою систему, при якій існує тільки один центр сили, лідер, що володіє переважною силою і займається вищим становищем в структурній ієрархії світової системи. Разом з тим, опис світового порядку тільки на базі класичних принципів міжнародних відносин (територія, суверенітет, безпека) не відповідатиме сучасним реаліям, так як опис світового простору як міждержавного не дає його об'єктивної оцінки. Необхідно враховувати глобальні тенденції сучасного світу, наприклад, масову міграцію людей, транскордонні потоки капіталів, такі зростаючі загрози, як поширення зброї масового ураження,

міжнародний тероризм, екологічні та продовольчі проблеми. Рішення такого роду глобальних викликів потребують багатосторонній підхід, у співпраці всіх учасників міжнародного життя, вироблення загального підходу, навіть якщо це зажадає часткового відходу від національних інтересів окремої держави.

У безполярному світі дипломатична взаємодія буде важкою. У безполярному світі не тільки надто багато учасників гри, а й відсутні передбачувані, структуровані відносини, що панують в умовах однополярного, біполярного та багатополярного світів. Також знижено значення альянсів, так як функціонування альянсу залежить від наявності передбачуваних загроз, надійних прогнозів і здійснених зобов'язань, а з усім цим у безполярному світі спостерігаються серйозні проблеми. Відносини будуються радше на принципі вибірконості і ситуативності. Важко зрозуміти, хто кому союзник і хто кому противник, так як в одних питаннях ті ж країни будуть співпрацювати, в інших - змагатися. Виграшною тактикою тут буде проведення консультацій, побудова коаліцій і всіляке заохочення співробітництва дипломатичними засобами в поєднанні із захистом співпраці від неминучих розбіжностей. США більше не зможуть користуватися принципом золотих часів: 'Чи ти з нами, або ти проти нас'.

Життя в безполярному світі небезпечне і важке. Але, працюючи над глобальною інтеграцією, можна принаймні забезпечити певну стабільність. Формування центральної групи урядів та інших організацій, які виступають за багатосторонній підхід, було б великим кроком вперед. Такий стан можна назвати згоду в умовах безполярності. Остаточно подолати безполярність не вдасться, але ми хоча б зможемо управляти нею і підвищити шанси того, що система міжнародних зв'язків не ослабне і не розвалиться.

Очевидна необхідність багатостороннього підходу призводить багатьох дослідників до висновку, що сучасний світ набув рис багатополярності. Разом з тим дані поняття мають різне смислове навантаження. Деякі дослідники, зокрема

прихильники концепції багатопolarity, проводять історичні паралелі сучасної міжнародної ситуації з Європою середини XVII століття. Однак процеси, що відбуваються сьогодні в політичній світовій структурі, є більш масштабними, складними і значними. Багатопolarityна модель міжнародних відносин теоретично здатна бути стійкою в разі, якщо полюса такої системи будуть володіти однаковим силовим, військовим, економічним, геостратегічним потенціалом. Але, очевидно, на практиці така ситуація є важко досяжною, так як неможливість досягти розвитку різних країн до однакового рівня.

Історія суспільно-політичної думки - це процес діалектичної зміни різних ідей і концепцій, що відображають потреби конкретної історичної епохи, отже, процес появи нових ідейних конструкцій, які вигідно відрізняються ідеї чи ідеології, що не відповідають сучасним потребам, неминучий. Так, якщо принцип політичного реалізму не задовольняють потребам часу, то їх змінює політичний ідеалізм, що проголошує мобілізаційні ідеї справедливого і досконалого устрою світу.

Сучасний світовий альтернативний світовий порядок з його глобальною економікою, швидко розвиваючими комунікаціями між народами потребує абсолютно нових механізмів і норм, здатні забезпечити його безпечний і стабільний розвиток. Сьогодні при аналізі полярності світової системи потрібно дослідити взаємодію і взаємозалежність суб'єктів не тільки на міждержавному, але й на міжцивілізаційному рівні. Зазначена взаємодія має позитивні і негативні сторони. З одного боку, вона може надати колосальні можливості для формування нових зв'язків, відносин, співпраці і діалогу, а з іншого боку, може стати причиною нових, непередбачуваних криз, конфліктів і протистоянь на релігійному, культурному, ідеологічному, світоглядному ґрунті.

Щоб запобігти подібному розвитку подій, необхідно переглянути основи, принципи і норми, на яких сформована світова політика (міжнародно-правові норми, морально-етичні принципи, культурні цінності та ін.). І виробити механізми

врегулювання взаємодії як державних, так і недержавних учасників міжнародного життя.

Висновки до розділу 3

Отже, розглянувши в другому розділі історію становлення США як світової держави, можна сказати, що шлях до світового панування і процвітання був нелегкий. США стали світовим гегемоном за рахунок інноваційного підходу до вирішення державних проблем, нестандартних шляхів. Також вирішальним факторами стали: стабільна валюта, військова міць, загальнолюдський фактор.

Однак, можна говорити про те, що зараз проходить фаза зниження циклу американського лідерства. Раніше представники позиції світової гегемонії змінювали один одного зі зростанням масштабу їх панівної сили.

Так, американська валюта стала домінуючою валютою світу, при цьому за своєю суттю вона не підкріплена ні золотим запасом країни, ні будь-якими іншими корисними копалинами або цінностями. Плюс до цього, якщо підрахувати які фінансові витрати у Америки на їх нескінченні конфлікти з ісламськими країнами, взяти до уваги їх зовнішню політику країни-агресора, витрати на розробку нової зброї та інше. Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок про те, що можливість втрати лідерства Сполучених Штатів Америки сильно зросла останнім часом.

Для збереження свого лідерства США останнім часом довелось зміцнювати свої позиції в регіонах, встановлюючи відносини з новими країнами і підтримуючи старі зв'язки. Зараз суперниками США є країни об'єднаної Європи, Китай, Японія і країни, що розвиваються.

За прогнозами фахівців в перші роки XXI століття найбільш конкурентоспроможними будуть США і азіатські держави. У 2030 року в числі найбільш конкурентоспроможних держав передбачається побачити три держави США, Японію і Китай.

Відносна рівновага буде досягнута відновленням біполярної системи в світовій політиці.

ВИСНОВКИ

Метою дослідження магістерської дисертації було вивчення процесу еволюції гегемонізму США, конфлікти спричинені цим явищем та прогнозування альтернатив світового порядку.

Підводячи підсумок, можна сказати, що США на початку XXI століття продовжують позиціонувати себе як єдину наддержаву, що має глобальні інтереси і володіє відповідними ресурсами для досягнення своїх зовнішньополітичних цілей.

Міжнародні відносини сьогодні характеризуються більш складною структурою, системою суб'єктів світової політики, поглибленням їх культурної, ідеологічної, світоглядної, соціальної, політичної, економічної, науково-технічної різноманітності та стиранням кордонів між внутрішньополітичними і зовнішньополітичними сферами.

Одночасно з цим з'являються загальні загрози і виклики, що зачіпають все більше число учасників міжнародного життя. З одного боку, глобалізація продовжує свій розвиток, враховуючи все більше число країн і регіонів, з іншого боку, наростає певний опір швидкому зростанню взаємозалежності, на противагу глобалізованому світу, реалізація ідеї національної держави, тобто сприйняття міжнародних процесів, виходячи тільки з національних інтересів. Це породжує наростання і поглиблення протиріч не тільки між конкретними країнами, а й цілими регіонами, що істотно погіршує ефективну взаємодію і міжнародне співробітництво в боротьбі з новими загрозами, що стоять перед людством.

Американське лідерство поступово припиняє своє існування, а іншого лідера, здатного нести глобальну відповідальність, на даний момент не існує, тобто жодна держава не має домінування.

Таким чином, виступаючи проти світового домінування США разом з тим не в змозі запропонувати будь-яку альтернативну ідею внаслідок неможливості сформулювати загальні підходи до проблем майбутнього світового порядку, зростає

анархічність системи міжнародних відносин, - її нестабільність і некерованість набирають загрозливих масштабів для всього світового співтовариства. При формуванні справжнього світопорядку проблеми швидко мінливих світових процесів, ускладнення структури, перерозподілу міжнародного впливу, дестабілізації і розбалансування є дійсно складними, які вимагають всебічного підходу, системного аналізу і взаємодії як державних, так і внутрішньо державних суб'єктів світової політики.

Крім перерахованих вище традиційних викликів, ключове значення має проблема єдності світу як цілісної геополітичної категорії. Основною характеристикою сучасних міжнародних відносин є їх глобальність, що, безсумнівно, відображаються на трансатлантичних взаєминах і показують необхідність формування нових зв'язків для вирішення основної проблеми - безпеки.

Глобалізація робить світ безполярності двома основними способами. По-перше, значна частина міжнародного обміну відбувається в обхід урядів, які іноді навіть не ставляться до відома про це. По-друге, завдяки цьому самому обміну часто різко посилюються недержавні угруповання, наприклад, компанії, що експортують нафту (і стрімко багатіють на постачання ресурсу імпортерам), терористичні організації (набір і навчання бойовиків по інтернету, фінансові операції з міжнародними банками, переміщення на громадському транспорті), країни-ізгої (активно користуються чорним і 'сірим' ринками), а також надбагатих фірми (завдяки надшвидкому обороту персоналу і інвестицій). Все більше і більше очевидно, що, щоб роздобути могутність, не обов'язково бути монополістом, а окремим людям і невеликим групам накопичувати і демонструвати значну владу стало набагато простіше.

Однією з головних особливостей сучасної світової системи є збільшене, різноманітне, що не піддається управлінню коло акторів, здатних впливати на

розвиток міжнародних відносин, що не було властиво жодній існуючій раніше світ-системі. Невпорядкована, неконтрольована система суб'єктів негативно позначається на стабільності світового порядку. Об'єктивні реалії сучасної структури системи міжнародних відносин підвищують необхідність відповідально підходити до будь-яких кроків як зовнішньополітичними, так і внутрішньополітичними діями і висловлюваннями, реформувати як національні зовнішньополітичні відомства, так і міжнародні та наднаціональні інститути з тим, щоб мати можливість адаптуватися до швидко змінюваних умов на світовій арені, ставити дійсно реалізовані цілі і завдання і ефективно відповідати на виникаючі виклики і загрози.

На підставі всіх фактів, вивчених в ході написання роботи можна зробити наступні висновки.

По-перше, досліджений період зовнішньої політики США важливий, так як протягом цього часу в міжнародних відносинах відбувалися і продовжують відбуватися процеси, які позначилися на подальшому формуванні нової системи міжнародних відносин, які дозволили світовій спільноті по-новому поглянути на роль Сполучених Штатів в новому глобальному устрої.

По-друге, Сполучені Штати, які в 90-і роки XX ст. мали статус самого гегемона в міжнародних відносинах, і до цього дня зберігають свою впливовість на світовій арені. Особливо яскраво це простежувалося як під час ескалації української кризи в 2014 році, так і в даний час, коли особливо актуальним для світової спільноти є Сирійський конфлікт. На підставі подібних фактів можна стверджувати, що з посиленням США як найпотужнішої держави, посилюється і їх інтерес до певних регіонів, до яких відноситься Росія, Латинська Америка і країни Європи.

Європейська зовнішня політика Сполучених Штатів в період 1991- 2017 рр. була дуже змістовною і продуктивною з огляду на те, що Америка, як і личить глобальному лідеру, прагнула переслідувати свої цілі в глобальному світовому

просторі і різних сферах міжнародної політики. В інтереси США входили власне аспекти геополітики, економіки, торговельні відносини, особлива увага приділялася питанням інтеграції та безпеки. В цілому можна розраховувати, що політика США в європейському регіоні буде орієнтована на стримування Європи від становлення сильним і незалежним чинником міжнародних відносин. Така позиція буде вигідна США з огляду на їх сильну залежність від ринку збуту, яким і є країни ЄС.

Свій визначальний вплив імперська гегемонія Сполучених Штатів Америки реалізує через систему переваги, що склалася в ході Другої світової і Холодної війни. Вона включає в себе:

- 1) глобальну військову перевагу і позиціонування;
- 2) економічну міць, що зберігає першу позицію в світі, фінансовий вплив, договори, механізми і інструменти, що визначають перевагу американської фінансово-економічної системи і залежність інших країн світу від неї;
- 3) політичні та військові союзи, що забезпечують підтримку політики США по всьому світу;
- 4) ідеологію, яка стверджує за США монополію на ліберальну політику, що виходить із права націй на самовизначення та панівну американську політичну систему і спосіб життя як зразок;
- 5) сили проведення таємних операцій, що забезпечують прихований вплив в економічних, геополітичних, військових, ідеологічних і психологічних аспектах по всьому світу. Завдяки своєму глобальному впливу Сполучені Штати займають переважаюче становище по відношенню до всіх інших політико-територіальних утворень світу.

В американській імперській гегемонії бачать спадкоємицю Римської або Британської імперії, покликану необхідністю впорядкувати глобальні відносини, забезпечити стабільність і керованість світового розвитку. Структура і компоненти гегемонії США на сучасному етапі завершують деформацію парадигми імперій,

розпочату європейськими колоніальними системами. Для США, центральної гегемонії, весь світ стає периферією, керівництво, вплив і панування над якою є їхньою місією. Експансією Сполучених Штатів Америки стала збільшенням їх впливу в сферах соціальних відносин через сучасну глобалізацію. Глобалізація стала формою імперського домінування США в світі, надавши в їх розпорядження економічні, фінансові, інтелектуальні світові ресурси і поставивши їх самих в залежність від успіху спрямованості і контрольованості цього процесу.

Підсумовуючи вищесказане, сьогодні Сполучені Штати Америки представляють величезний інтерес для інших країн і відіграють важливу роль в формуванні сучасного світу.

Таким чином, можна зробити висновок, що мета дослідження досягнута, поставлені завдання виконані.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Література українською та російською мовами:

1. Алексеев Д. С. США и планирование мирового порядка после Второй мировой войны (геополитический аспект) / Денис Сергеевич Алексеев. // Доклады Академии военных наук. – 2005. – №3.
2. Андерсон П. Перипетии гегемонии / Перри Андерсон. – Москва: Издательство Института Гайдара, 2018. – 296 с.
3. Арриги Д. Долгий двадцатый век. Деньги, власть и истоки нашего времени / Джованни Арриги. – Москва: Территория будущего, 2007. – 472 с.
4. Бжезінський. З. Велика шахівниця. Панування Америки і її геостратегічні імперативи. / Збігнєв Бжезінський.. – Москва: Міжнародні відносини, 1999. – 256 с.
5. Бжезінський. З. Стратегічне бачення: Америка і криза світової влади / Збігнєв Бжезінський.. – Львів: Літопис, 2012. – 315 с.
6. Богатуров А. Истоки американского поведения / Алексей Богатуров. – 2004. – №6. – С. 80–84.
7. Брутенц К. Закат американской гегемонии / Карен Брутенц. – Санкт-Петербург: Международные отношения,, 2009. – 512 с.
8. Брюне А. Геополитика меркантилизма: новый взгляд на мировую экономику и международные отношения / Антуан Брюне. – Москва: Новый хронограф, 2012. – 232 с.
9. Бэттлер А. Контуры мира в первой половине XXI века / Алекс Бэттлер. – 2002. – №1. – С. 73–80.

- 10.Валлерстайн И. Анализ мировых систем и ситуация в современном мире / Иммануил Валлерстайн. – Санкт-Петербург: Университетская книга, 2001. – 416 с.
- 11.Валлерстайн И. Конец знакомого мира: Социология XXI века/ / Иммануил Валлерстайн. – Москва: Логос, 2004. – 368 с.
- 12.Валлерстайн И. Миросистемный анализ: введение / Иммануил Валлерстайн. – Москва: Территория будущего, 2006. – 450 с.
- 13.Грамші А. В'язничні зошити. Вибрані записи. / Антоніо Грамші. – Київ: Вперед, 2014. – 241 с.
- 14.Дерлугьян Г. Как устроен этот мир. наброски на макросоциологические темы / Георгий Дерлугьян., 2013. – 384 с
- 15.Кіссінджер Г. Дипломатія / Генрі Кіссінджер. – Київ: КМ-БУКС, 2018. – 964 с.
- 16.Кларк У. Как победить в современной войне / Уесли Кларк. – Москва: Альпина Паблишер, 2004. – 240 с.
- 17.Кутуєв П. В. Концепції розвитку та модернізації в соціологічному дискурсі: еволюція дослідницьких програм. / Павло Володимирович Кутуєв. – Київ: Сталь, 2005. – 500 с.
- 18.Лапшина И. Разделенное правление в США (внутриполитический аспект) / Ирина Лапшина. – Москва: РОССПЭН, 2008. – 264 с.
- 19.Миньяр-Белоручев К. В. Территориальная экспансия и развитие США в XIX веке / Константин Валерьевич Миньяр-Белоручев. – 2009. – №4
- 20.Райс К. Демократія / Кондоліза Райс. – Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2018.
- 21.Севостьянов Г. Н. История США. В четырех томах. Том 4 / Григорий Николаевич Севостьянов., 1987. – 744 с.

- 22.Соловьев, Э. Геополитический анализ международных проблем современности: pro et contra /Эдуард Соловьев. – Москва: Полис,2001. – №6.
- 23.Уткин А. Американская стратегия для XXI века / Андрей Уткин. – 1999. – №7. – С. 17.
- 24.Уткин А. Глобализация: процесс и осмысление / Андрей Уткин. – Москва: 2002. – 254 с.
- 25.Уткин А. Мировая холодная война / Андрей Уткин. – Москва: Эксмо, 2005. – 736 с.
- 26.Уткин А. Подъем и падение Запада / Андрей Уткин. – Москва: АСТ Москва, 2008. – 764 с.
- 27.Фридман Д. ледующие 100 лет - Прогноз событий XXI века / Джордж Фридман. – Москва: Эксмо, 2010. – 336 с.
- 28.Фукуяма Ф. Америка на распутье: Демократия, власть и неоконсервативное наследие / Фрэнсис Фукуяма. – Москва, 2007. – 288 с.
- 29.Фукуяма Ф. Сильное государство / Фрэнсис Фукуяма. – Москва: АСТ, 2009. – 220 с.
- 30.Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / Самюэль Хантингтон. – Москва: АСТ, 2003. – 640 с.
- 31.Харви Д. Краткая история неолиберализма / Дэвид Харви. – Москва: Актуальное прочтение, 2007. – 270 с.
- 32.Хомский Н. Несостоятельные Штаты: злоупотребление властью и атака на демократию / Ноам Хомский. – Москва: Столица-Принт, 2007. – 464 с. – (Точка зрения).

Література іноземними мовами:

33. Adamson Walter L. Hegemony and Revolution: A Study of Antonio Gramsci's Political and Cultural Theory. Berkeley. Univ. of California Press. 1980 . –221 p.
34. Ambrose S. Rise to Globalism: American Foreign Policy / Stephan Ambrose., 1997. – 241 p.
35. Boot M. American Imperialism? No Need to Run Away from Label / Max Boot. // USA Today. – 2003.
36. Carr E. Twenty Years' Crisis 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations / Edward Carr., 1964. – 256 p.
37. Cupchan C. The End Of American Era: U.S. Foreign Policy and the Geopolitics of the Twenty-first Century. / Charles Cupchan., 2003. – 415 p.
38. Ferguson N. Colossus: The Price of America's Empire. / Nick Ferguson. – New York : Penguin Press, 2004.
39. Ferguson N. How Britain Made the Modern World / Nick Ferguson. – London: Allen Lane, 2003.
40. Haass R. The Age of Nonpolarity / Richard Haass. – Foreign Affairs, 2008.
41. Harisson E. Post-Cold War International System, the Strategies, Institutions and Reflexivity / Evan Harisson. – New York: 2004. –311 p.
42. Ikenberry J. Illusions of Empire: Defining the New American Order / Jane Ikenberry. – Foreign Affairs, 2004. – №2. – p. 144–154.
43. Kaplan M. Balance of Power, Bipolarity and Other Models of International Systems / Morton Kaplan., 1957. – 695 p.
44. Kaplan R. The Revenge of Geography: What the Map Tells Us About Coming Conflicts and the Battle Against Fate / Robert Kaplan., 2013. – 432 p.
45. Modelski G. Evolutionary paradigm for global politics / George Modelski., 1996. – 321 p.
46. Mouffe Ch. Hegemony and Ideology in Gramsci / Mouffe Chantal. – London: Routledge and Kegan Paul, 1979. – 189 p.

47. Rieff D. Blueprint for a Mess / David Rieff. // The New York Times Magazine. – 2003. – P. 72.
48. Saull R. Reactionary Blowback. The Uneven Ends of the Cold War and the Origins of Contemporary Conflict in World Politics / Ralph. Saull / 2006.
49. Swaine M. America's Challenge: Engaging a Rising China in the TwentyFirst Century / Michelle Swaine. – Washington, D.C: Carnegie Endowment For International Peace.. – 676 p.
50. Waltz K. Theory of International Politics / Kenneth Waltz., 2010. – 251 p.

Електронні джерела українською та російською мовами:

51. Войны «Третьего мира» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://urokiistorii.ru/article/52156>.
52. Гегемония в современном мире Источник: <http://kak-bog.ru/gegemoniya-v-sovremennom-mire> [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://kak-bog.ru/gegemoniya-v-sovremennom-mire>.
53. Гегемония США в цифрах и динамике: доктрина Трампа вполне рациональна [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://topwar.ru/94810-gegemoniya-ssha-v-cifrah-i-dinamike-doktrina-trampa-vp-olne-racionalna.html>.
54. Джереми Лестер Теория гегемонии Антонио Грамши и её современное звучание [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.politnauka.org/library/classic/leyster.php>.
55. МИРОВАЯ ГЕГЕМОНИЯ США И ВЕЛИКОБРИТАНИИ СТАНОВИТСЯ ВСЕ БОЛЕЕ ОЧЕВИДНОЙ [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.pravda.ru/news/world/07-04-1999/900576-0/>.

- 56.Прогноз на десятилетие: США ждет закат, Китай - хаос [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <http://expert.ru/2015/06/16/stratfor/> .
- 57.Становление и развитие гегемонии США: имперское доминирование и глобализация в XX в [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <http://www.intelros.ru/readroom/vek-globalizacii/vek1-2014/24705-stanovlenie-irazvitie-gegemonii-ssha-imperskoe-dominirovanie-i-globalizaciya-v-xx-v.html>.
- 58.США — геополітичний лідер однополярного світу [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <http://www.global-analityk.com/аналітика/сша-геополітичний-лідер-однополярн/>.
- 59.США теряют мировую гегемонию [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://riafan.ru/1103606-ssha-teryayut-mirovuyu-gegemoniyu-ekspert-ocenil-de-marsh-belgii-v-voprose-torgovli-s-iranom>
- 60.США у світовій економіці [Электронный ресурс] –Режим доступа до ресурсу: <https://readbookz.net/pbooks/book-37/ua/chapter-1933/>.
- 61.Холодная война (друга половина 40-х - перша половина 50-х років) [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://buklib.net/books/32722/>.

Електронні джерела іноземними мовами:

- 62.American Hegemony Is Here to Stay [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://nationalinterest.org/feature/american-hegemony-here-stay-13089>
- 63.Hegemony [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.britannica.com/topic/hegemony>.
- 64.The Challenge of China [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.nytimes.com/2010/02/11/opinion/11thu1.html>.

65. The CIA World Fact Book 2012, based on total exports and imports.

[Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу:
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/rankorderguide.html>.

66. The future is African — and the United States is not prepared [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу:

https://www.washingtonpost.com/news/democracy-post/wp/2018/06/09/the-future-is-african-and-the-united-states-is-not-prepared/?utm_term=.0d5d5348f901

67. The Geopolitics of the United States, Part 1: The Inevitable Empire

[Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу:
<https://worldview.stratfor.com/article/geopolitics-united-states-part-1-inevitable-empire>

68. The United States and China: The Return of a Bipolar World [Электронный ресурс]

– Режим доступа до ресурсу:
<http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=49969>.

69. The World is Coming to Sub-Saharan Africa. Where is the United States?

[Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу:
<https://www.csis.org/analysis/world-coming-sub-saharan-africa-where-united-states>.

70. Why a Bipolar World Is More Likely Than a Unipolar or Multipolar One

[Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу:
[https://www.huffingtonpost.com/yan-xuetong/bipolar-world-likely_b_7104590.h](https://www.huffingtonpost.com/yan-xuetong/bipolar-world-likely_b_7104590.html)